

שביל

בישראל

הבולאים

גליון מס' 132 | אדר תשפ"ה | מרץ 2025 | המחיר: 30 ש"ח

3.60 ש"ח

תשפ"ה 2024 צניקה ויטמן

ISRAEL ישראל

גינה קהילתית
حديقة اجتماعية
Urban Garden

יום הבולאות יום الطوابعیه PHILATELY DAY

נָצַר מַטְעִי, מַעֲשֵׂה יָדֵי לְהַתְפָּאָר.
ישעיהו ס, כא

בול יום הבולאות השנתי 2024 – גינה קהילתית (עמודים 3-10)

4.00 ש"ח

הספרייה הלאומית
The National Library of Israel
المكتبة الوطنية الإسرائيلية

קוראים יקרים,

נת 2024 הסתיימה ורגע קל לפני כן, בסוף דצמבר, הסתיים בהצלחה כנס יום בולאות נוסף, על רקע התמשכותה של מציאות המלחמה הקשה והמורכבת שסופה אינו נראה באופק והמשך החזקתם של חטופים ישראלים רבים – חיים ומתים – בעזה. חרף שינויים שהוכנסו בתוכנית ברגע האחרון, הכנס היה עשיר בתכנים בולאיים איכותיים וקיבץ קהל גדול של בולאים מכל הארץ, שכפי שחוזר ומדגיש נשיא ההתאחדות, עו"ד אלי ובר בדברי הפתיחה שלו בכל שנה, מפגינים כבכל פעם את חיוניותה ואת חוסנה של הבולאות הישראלית. כמנהגנו בכל הגיליונות הפותחים שנה קלנדרית חדשה, בדיווח על אירועי כנס יום הבולאות השנתי ה-37 ועל ההרצאות שניתנו בו יפתח את הגיליון הנוכחי.

לצד זאת, בגיליון הנוכחי, הרחב מן הרגיל כפיצוי על המעבר למתכונת של שלושה גיליונות בשנה, עוד שלל מאמרים בולאיים מאירי-עיניים: פותח את הגיליון מאמר שכתב אד קרופט על שירות הדואר העות'מאני שניתן למושבות היהודיות בארץ-ישראל בשנים 1882-1914, שנות העלייה הראשונה והשנייה ושנותיו האחרונות של השלטון העות'מאני בארץ ישראל. המאמר גדוש בפריטים בולאיים יפים ונדירים ומתאר בבהירות את המציאות הדוארית ביישוב העברי המתפתח מחוץ לערים המרכזיות בתקופה זו. אחריו מובא החלק השני של מאמרו של יעקב כהן על הדואר הצבאי של כוחות הצבא האוסטרליים בפלשתינה במהלך מלחמת העולם השנייה. בחלק זה של המאמר מציג כהן דוגמאות לדברי דואר ששלחו חיילי הכוחות האוסטרליים בעת המערכה שניהלו הכוחות הבריטיים בסוריה ובלבנון כנגד כוחות צרפת של וישי, במחצית השנייה של שנת 1941 ובראשית שנת 1942.

בהמשך הגיליון מאמר קצר מזיכרונותיו של "האיש שהיה שם": יעקב וידס שעבד בשירות הדואר משנת 1972, עוד כשהיה אגף במשרד התקשורת ועד ליציאתו לגמלאות בשנת 2006. וידס מתאר את תהליך המיכון שעברו שירותי מיון הדואר בארץ ואת השינויים שנגזרו מהם, כדוגמת הכנסת המיקוד והוספת פסי זרחה לבולים בארץ כחלק מתהליך המיון. הוא מתאר את הקשיים הטכניים והמערכתיים בשימוש בזרחה ואת ההתפתחות וההשתכללות של השימוש בו. בהמשך חלק זה מופיע דיווח של לס גלסמן על הישגי המשלחת הישראלית לתערוכת הבולים Balkanfila XX שנערכה בנובמבר האחרון בסלונקי שביוון, עיר עם עבר יהודי מפואר שמקומו לא נפקד בביקור המשלחת הישראלית בעיר. הגיליון נחתם בשתי רשימות "אחרי מות" לזכרם של יעקב צחור (שכתב חיים בומשטיין) ואלחנן הנדלסמן (שכתב שמעון היבש), שני בולאים בולטים שהלכו לעולמם בחודשים האחרונים של 2024 ובעדכון ההנפקות האחרונות של דואר ישראל.

אנו תקווה שתמצאו עניין במאמרי הגיליון ונשמח לקבל מכם תגובות, הערות והארות על כל התכנים המופיעים בגיליון. נשמח מאוד לפרסם מאמרי תגובה על תוכני הגיליון בגיליונות העתידיים של "שבל" ומזמינים אתכם לתרום מאמרים חדשים מכל סוג ובכל היקף לפרסום בכתב העת. אנו מייחלים לשובם של כל החטופים ושל כל גופות החללים מעזה ומאחלים לימים שקטים.

עידן בריר
עורך "שבל"

מגזין
הבולאים
בישראל

שבֿל

בהוצאת התאחדות בולאי ישראל

גליון מס' 132

אדר תשפ"ה - מרץ 2025

מחיר: 30 ש"ח מנוי שנתי: 100 ש"ח

מנען המערכת לפניות ולמנויים: ת.ד. 3301, ת"א 6103201

טל': 03-6295547 • פקס: 03-5259716

Email: idanbarir@gmail.com • www.israelphilately.org.il

עורך: עידן בריר

עיצוב גרפי: א. אורן הפקות דפוס

הפקה: א. אורן הפקות דפוס, שדרות רוטשילד 109, ת"א

תוכן העניינים

דבר העורך 2

יום הבולאות השנתי

כנס יום הבולאות ה-37 / כתב וצילם:

עידן בריר 3

היסטוריה של הדואר

שירות הדואר העות'מאני לתושבי היישובים החקלאיים היהודיים בארץ-ישראל,

1882-1918 / אד קרופט. 11

דואר צבאי של הכוחות האוסטרליים

בפלשתינה במהלך מלחמת העולם השנייה /

יעקב כהן 24

היסטוריה של הדואר בישראל

זרחה על בולים כחלק מתהליכי מיון הדואר /

יעקב וידס 31

פעילות בולאית מעבר לים

תור הזהב של סלוניקה חזר / לס גלסמן 33

אחרי מות

לזכרו ולציון פועלו של יעקב צחור ז"ל /

חיים בומשטיין 35

לזכרו ולציון פועלו של אלחנן הנדלסמן ז"ל /

שמעון היבש. 35

עדכון קטלוג בולי ישראל 36

חותמות דואר ישראל 39

כנס יום הבולאות ה-37

כתב וצילם: עידן בריר

הפרסים נערך בבית הכנסת הקוראלי של בוקרשט, בנוכחות שרים מממשלת רומניה, שגריר ישראל ונציגי הקהילה היהודית. כל הנציגים הישראלים לקחו חלק בטקס עם נשותיהם וזכו ליחס חם ואוהד. ובר עצמו, שגדל בבוקובינה, נשא באירוע דברים ברומנית שלמד בבית הוריו והנוכחים נדהמו לשמוע אותו מדבר ברומנית מלפני 100 שנים. ובר מנה הצלחות גדולות נוספות של ישראלים בבולאות הבינלאומית: יגאל נתנאל משמש כסגן נשיא פ.י.פ. בתקופה מאוד לא פשוטה, ועושה בו שירות גדול לבולאות הישראלית ולמדינת ישראל. את דבריו חתם ובר בהתייחסות קצרה לקשיים ברתימת הדור הצעיר לעיסוק בבולאות ובאיסוף בולים.

לאחר דברי הפתיחה, הוזמנו לבמה עדה מלול והמעצב צביקה רויטמן כדי לחשוף יחד את בול יום הבולאות השנתי בנושא "גינה קהילתית" שהוצג כבכל שנה על הבמה בגרסה חגיגית מוגדלת. לאחר מכן הוענקה תעודת הוקרה מיוחדת מטעם התאחדות בולאי ישראל ליהודה סמדר. יורם לוביאניקר סיפר על סמדר, בן

נס יום הבולאות ה-37, בתאריך 24 בדצמבר 2024, נערך כמו בשנים האחרונות באולם הכנסים של מלון "רנסנס" בתל אביב. הכנס, בהנחייתו של יורם לוביאניקר, שמילא את מקומו של מוטי קרמנר, מנחה הכנס הקבוע, התקיים על אף התקופה הקשה והימשכות המלחמה ועל אף שינויים של הרגע האחרון בתוכנית. כך התאפשרה פגישה שנתית מוצלחת נוספת של חברי קהילת הבולאים, גדושה בהרצאות, במפגשים ובתכנים מעניינים. את היום פתחה עדה מלול, המנהלת החדשה של השירות הבולאי, בדברי ברכה קצרים. מלול סיפרה שנכנסה לתפקידה לפני פחות משנה ושפשנה האחרונה עברה חברת הדואר שינויים גדולים. היא הביעה את שמחתה להיות נוכחת בכנס, כמו בכל שנה, וביקשה להודות לנוכחים ולאחל יום מוצלח.

אחריה עלה לבמה נשיא ההתאחדות, עו"ד אלי ובר, שרק שבועות ספורים לפני הכנס נודע על זכייתו במדליית FEPA על תרומה יוצאת דופן לבולאות המאורגנת, שפתח בדברי ברכה בשם ההתאחדות לנוכחים בכנס והביע את שמחתו על כך שאף בימי חורף ובתקופת מלחמה קשה מוסיפים חברי ההתאחדות לבוא לכנס משנה לשנה. ובר ציין את פעילותם ואת תרומתם של שני בולאים בולטים שהלכו לעולמם בשנה החולפת: תחילה נשא דברים לזכרו של יעקב צחור, שזכה בכנס בשנה שעברה בפרס בולאי השנה והלך לעולמו השנה (ראו דברים לזכרו מאת חיים בומשטיין בעמוד 35). ובר ביקש מן הנוכחים לעמוד דקה דומייה לזכרו של צחור המנוח. צחור היה בולאי בעל שם לא רק בישראל, אלא בעולם כולו. ובר סיפר כי ערב לפני הכנס צלצל אליו פיטר מיכלסון, מנכ"ל קרן לרר בוויסבאדן והי"ר העולמי של התאחדות סוחרי הבולים. מיכלסון ידע על קיומו של כנס יום הבולאות והתקשר כדי למסור את תנחומיו למשפחת צחור ולבולאים בישראל. ובר ציין כי צחור, שהיה חבר בדור הבולאים שכלל את ובר עצמו, את יואל סלוצקי, אדי לייבו, יוסי חכמי ויעקב שבתאי, פרסם ספר חשוב על בולי "דאר עברי", תרם תרומה רבה לעולם הבולאות בארץ וחסרונו יורגש מאוד בעולם הבולאות בארץ. ובר ציין גם את מותו של אלחנן הנדלסמן (ראו דברים לזכרו מאת שמעון היבש בעמוד 35). הנדלסמן היה יהלומן במקצועו, פעיל באגודת "הפועל" וגם שופט כדורסל, שוובר ציין שהוא זוכר אותו שופט במשחקים עוד במגרש "מכבי" הישן בתל אביב. הנדלסמן החזיק אוסף מרשים של בולי ישראל ובולי בעלי חיים, ניהל את אגודת בולאי תל אביב והצליח להוציא אותה ממשבר. על תרומתו הגדולה לבולאות הישראלית, קיבל הנדלסמן את פרס בולאי השנה בשנת 2018.

בהמשך דבריו ביקש ובר לפרוש תמונה רוחבית של הבולאות הישראלית, פעילויותיה והישגיה בעולם בשנה החולפת. הוא סיפר על הנציגות הישראלית בתערוכה בבוקרשט, על בול ה"הורה" המשותף לישראל ולרומניה. ישראלים רבים היו חברים בחבר השופטים וטקס

עדה מלול וצביקה רויטמן חושפים את בול יום הבולאות 2024 על בימת הכנס (ראו תמונת השער)

מדי יום, כאילו היה עובד רגיל במשרה מלאה. הוא המשיך לקדם את חוגי הנוער, לסייע ולייעץ לחברי ההתאחדות ולתרום להתאחדות בכל דרך אפשרית ובמסירות אין קץ. מעל הכל, טיבי הוא מורה-דרך בתחום הבולאות: דלתו פתוחה תמיד בפני אספנים מתחילים כמו גם בפני מציגים ברמה הבינלאומית. הוא מסייע לצעירים ולמבוגרים ותמיד נכון ללמד אותם את רזי הבולאות. בצדק זכה ניב בכינוי "מר בולאות". בכל השנים שבהם כיהן טיבי כמנכ"ל ההתאחדות, הוא היה מנוע מלקבל את פרס בולאי השנה. פעילותו בשנים האחרונות כמתנדב הפעיל ביותר בכל תולדות ההתאחדות הופכת את הענקת פרס בולאי השנה לטיבי לחובה שהיא גם זכות גדולה. לפיכך החליטה הנשיאות של התאחדות בולאי ישראל להניק לטיבי ניב את תואר בולאי השנה לשנת 2024.

אלי ובר, שהעניק לניב את הפרס, ציין שכשהוא נבחר לתפקיד נשיא ההתאחדות בשנת 1992, ניב נבחר למזכ"ל ההתאחדות ואמר שהשניים התחילו את דרכם יחד והוא מקווה לעוד שנים רבות יחד.

טיבי ניב (משמאל) מקבל את תעודת בולאי השנה של ההתאחדות מעו"ד אלי ובר

ה-87 החבר במועדון הבולאים כפר סבא, כי הוא מחברי ההתאחדות הוותיקים ביותר התורם באופן קבוע לפעילויות ההתאחדות וכן תורם בולים לחוגי הנוער. בשנה האחרונה יזם סמדר תערוכת בולים במתחם המגורים "פרוטיאה בכפר", שבה הציג חלק קטן מהאוסף הגדול שלו של בולי אמנות ושל ציורי התנ"ך. באמצעות פעילותו רבת השנים ובאמצעות התערוכה שארגן, סייע סמדר רבות להפצת הבולאות בקרב הקהל הרחב ונשיאות התאחדות בולאי ישראל להעניק לו תעודת הוקרה מיוחדת.

יהודה סמדר (מימין) מקבל את תעודת ההוקרה המיוחדת של ההתאחדות מעו"ד אלי ובר

פרס בולאי השנה 2025 – טיבי ניב

לאחר מכן חולק **פרס בולאי השנה 2024**. הפרס מוענק מדי שנה לאדם שתורם תרומה מיוחדת לבולאות הישראלית, בין אם כאספן מצטיין, כמציג, כמי שפרסם מאמרים או ספרים חשובים, כתומך בפעילויות ההתאחדות בצורות שונות או כמי שמסייע לבולאים אחרים. השנה החליטה נשיאות ההתאחדות את תואר בולאי השנה ל**טיבי ניב**. במשך כ-30 שנה כיהן ניב כמנכ"ל התאחדות בולאי ישראל ותקצר היריעה מלמנות את כל פעולותיו בשנים האלה. לוביאניקר מנה על קצה המזלג את ארגונם של תערוכות וירידים בולאיים, את ההוצאה לאור של בטאון ההתאחדות "שביל", את ייצוג ההתאחדות בכל פורום אפשרי, את הקמת הספרייה הבולאית ועוד פעולות נוספות רבות. הפעילות שהייתה היקרה ביותר לליבו של טיבי ושלה הקדיש את כל מאודו הייתה חוגי הבולאות לנוער שאותם יזם טיבי, שימש כמדריך וכחונך למדריכים ולמדריכות והכין חומרים רבים לתלמידים בחוגים. לפני 6 שנים פרש ניב לגמלאות ובמקום "לעשות לביתו", המשיך לעשות למען ההתאחדות, כעת בהתנדבות מלאה. הוא המשיך להגיע למשרדי ההתאחדות כמעט

תוכנית ההנפקות של השירות הבולאי לשנת 2025

עדה מלול, מנהלת השירות הבולאי, הציגה את בול יום הבולאות השנתי 2024, בעיצובו של צביקה רויטמן, שבמרכזו הגינה הקהילתית. לאחר מכן הציגה את תוכנית ההנפקות של השירות הבולאי לשנת 2025:

פברואר 2025

- רבש"צ וכיתות הכוננות
- רקמות אתניות – אתיופית ובדואית
- תעשיות הטקסטיל בארץ ישראל
- הספרייה הלאומית
- 100 שנה לטכניון
- סדרת תוויות – פריחה בדרום

של חברת הדואר והשירות הבולאי לאחר הפרטתה של החברה ועל זמינות הבולים בסניפי הדואר השונים. היא התייחסה לקיצוצים בפעילות השירות הבולאי, לשינויים בשירות לקהל ולשינויים בדרכי מכירת הבולים. יורם לוביאניקר ציין כי נציגי השירות הבולאי מגיעים למשרדי התאחדות הבולאים בתל אביב בכל יום הנפקה וניתן לקנות במשרדי ההתאחדות את בולי ההנפקות האחרונות. מלול אף תיארה את תהליך ההנפקה של רשות הדואר ואת המעמד המשפטי של השירות הבולאי במסגרת החברה המופרטת, שלפי תנאי המכרז והמכירה לחברת מילגם, לא צפוי להשתנות כלל במהלך 5 השנים הקרובות.

בסיום דבריה של מלול, חולקו מסגרות הוקרה מטעם השירות הבולאי ועליהן גיליון מיוחד של בול יום הבולאות השנתי ומעטפת יום ההופעה של הבול. מסגרת ראשונה הוענקה לצביקה רויטמן, מעצבו של בול יום הבולאות. מסגרת הוקרה שנייה הוענקה לנשיא ההתאחדות, עו"ד אלי ובר.

הקהל בכנס יום הבולאות ה-37 בתל אביב

הדי אור – גלויות האחים אליהו, 1920-1939

הדי אור ציין בפתח דבריו שאינו אוסף בולים וגם אינו אוסף גלויות, אך יש לו שלוש תצוגות של גלויות אותן הוא מציג בתערוכות: הראשונה היא אוסף שנות טובות שקיבל ציונים טובים בתערוכות. התצוגה השנייה היא של בתי מלון בתקופה העות'מאנית. האוסף השלישי הוא זה שאותו הוא מציג בהרצאתו – גלויות האחים אליהו. את כל האוספים שלו מגדיר אור כ"ישראליאנה".

מתתיהו (נ' 1887), יוסף (נ' 1899) ודוד (נ' 1901) אליהו היו שלושה אחים ממשפחה של יוצאי קורפו שחלקם עלה לארץ ישראל בשנות ה-20 של המאה הקודמת. בתו של יוסף אליהו, דליה קיבלה לימים את הארכיון של אביה שכלל גלויות ואוריגינלים והיא החליטה למסור הלאה את החומרים שהגיעו לידיה של אור, שביקש להודות ליורם לוביאניקר, ששכנע אותו שניתן לייצר מן החומרים הללו תצוגה. כיום, סיפר אור, הוא רוכש עוד גלויות ועוד חומרים הקשורים לאחים אליהו, מתוך שאיפה לייצר קטלוג מלא שיכלול למעלה מ-1000 גלויות שהדפיסו בין השנים 1920-1939, שנים שבהם היו יצרני הגלויות הגדולים ביותר בארץ.

אפריל 2025

- 80 שנה לשואת יהודי הונגריה
- המכביה ה-22
- יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל
- בתי כנסת ברובע היהודי – החורבה
- מוזיאון הכט
- 70 שנה לאוניברסיטת בר אילן
- סדרת תוויות – פריחה בדרום: אירוס הנגב, מורינגה רותמית

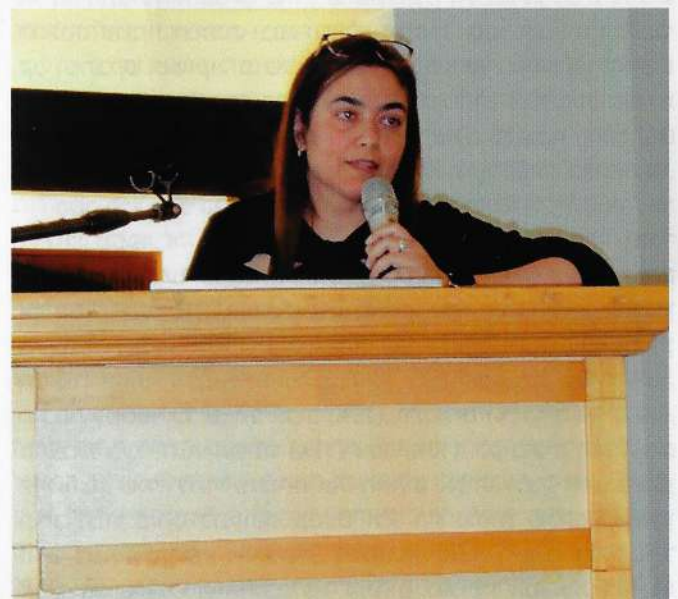
ספטמבר 2025

- מועדים תשפ"ו
- אומנות הקיר
- מקצועות יהודיים
- קייטנות קיץ בישראל
- סדרת תוויות – פריחה בדרום: שקד רמון, חלמונית גדולה

דצמבר 2025

- סדרת זנים מיוחדים של פירות שפותחו בישראל: מנגו-שלי, שקד ב. יפת (בנימין), אשכולית-עליזה, מלון-גליה, פומלית-עינת (רדסון)
- בתי מלון היסטוריים
- 100 שנה לאוניברסיטה העברית
- סדרת רשות הטבע והגנים
- סדרת תוויות – פריחה בדרום: נרקיס מצוי, סתוונית הנגב

בסיום דבריה, ענתה מלול לשאלות מהקהל על הנפקות שהשתנו ונדחו ועל הצעות שונות לנושאים של בולים עתידיים. מלול נשאלה על המענה הטלפוני של השירות הבולאי, על אתר האינטרנט החדש

עדה מלול, מנהלת השירות הבולאי, מציגה את תוכנית ההנפקות של השירות לשנת 2025

(Pinkau). איכות ההדפסה בגרמניה הייתה מאוד גבוהה ובגלל המיתון שלאחר מלחמת העולם הראשונה, מחירי ההדפסה היו נמוכים יחסית למקומות אחרים. נוסף על כך, האחים אליהו ידעו מספר שפות ובכלל זאת גם גרמנית, והיה להם נוח להסתדר עם בעלי בתי הדפוס בגרמניה. עם זאת, אור הראה גלויה של המזרח הקרוב משנת 1925 שהייתה חריגה על רקע גלויות האחים אליהו. באירועים כמו "היריד" שהתקיימו בארץ ישראל, הייתה חשיבות להדפסה המהירה והאחים לא רצו לשלוח את הגלויות לדפוס בגרמניה ולחכות עד לשליחתן של הגלויות המודפסות. לכן, בגלויות מסוג זה הם העדיפו את השיקול המסחרי על פני שיקול האיכות והדפיסו בארץ. את גלויות "יריד המזרח", למשל, הדפיסו האחים אצל יעקבסון בתל אביב. האחים אליהו באו ממשפחה מאוד ציונית וניתן לראות ביטוי לכך בעובדה שעל גלויותיהם הם נמנעו כמעט לחלוטין משימוש בשם "פלשתינה", אלא הקפידו לכתוב בעברית "א"ל ובאנגלית רק את שם העיר. בגלויה שעליה הופיע "מסגד עומר" בירושלים (כיפת הסלע) נכתב בעברית "מקום המקדש". בנוסף, בכל הגלויות שהנפיקו, הופיעו ערבים רק על גלויה אחת משנת 1937, המציגה ערבים בחגיגות נבי מוסא.

משפחת אליהו נמנתה על הימין הפוליטי, חלקם תמכו במפלגה הרוויזיוניסטית ואחרים היו "ציונים כלליים" ואת זאת אפשר היה להסיק מן הדמויות הפוליטיות שהופיעו על הגלויות שלהם – הרצל, ז'בוטינסקי, טרומפלדור או מאיר דיזנגוף. לעומת זאת, דמויותיהם של בן גוריון, ארלוזורוב, גולומב, א.ד. גורדון או ברל כצנלסון לא הופיעו על אף אחת מגלויותיהם. גם יחסם של האחים אליהו למסורת ניכר מן הגלויות: האחים היו שומרי מסורת ונהגו להתפלל בבית הכנסת של יוצאי קורפו. על אחת הגלויות שלהם, בצילום של לזר דונר, הופיע אדם עם חצוצרה שהודיע לתושבי העיר על כניסת השבת הקרבה.

בשנת 1933, עם עליית הנאצים לשלטון בגרמניה, קיבלו האחים אליהו החלטה להפסיק להדפיס את הגלויות בגרמניה. הייתה זו החלטה ערכית וציונית ובפירוש לא עסקית, כיוון שמבחינתם הכי קל ומתבקש משיקולים של איכות הדפוס היה להמשיך ולהדפיס בגרמניה. אמנם חומרי המקור נותרו בגרמניה, אבל את עבודת הדפוס העבירו האחים למקומות אחרים בעולם, כדוגמת פולין, והם הקפידו לציין את מקום ההדפסה של הגלויות על גביהן באופן גלוי. בסך הכל הנפיקו האחים אליהו למעלה מ-1000 גלויות, אך אור ציין כי מספר זה של הגלויות לאו דווקא אומר כי זה היה מספר התמונות שהופיעו על גב הגלויות. לעתים היו גלויות עם תמונה זהה אך עם מספור שונה ובעת קטלוג האוסף כולו, אור הקפיד להבחין בין הסדרות הממוספרות במספור שונה, אף אם הופיעו עליהן תמונות זהות. הגלויות הקיפו נושאים רבים, אבל היה עליהן ייצוג מובהק למספר ערים: תל אביב (26%), ירושלים (18%), חיפה (13%), מושבות העלייה הראשונה (13%) ויפו (10%). לקיבוצים ולמושבים היה ייצוג שולי למדי בגלויות של האחים אליהו ולצד זאת, באופן חריג למדי ביחס לתקופה, כמעט ולא היו גלויות שלהם שעליהן נראו דמויות החלוץ והחלוצה. במסגרת תיאור הערים בכלל ותל אביב בפרט בולטת החיבה של האחים לגלויות המראות רחובות ומבנים. אור הציג גלויה של רחוב אחד העם בת"א שבו התגורר אחד העם בעצמו. בתמונה של הרחוב נראית שרשרת שבכל יום בשעה

הסניף הראשון של החברה שפתחו האחים היה ברחוב בוסטרס ביפו ובהמשך, בשנת 1922, פתחו חנות ברחוב הרצל בתל אביב, לא רחוק מהצלמנייה של סוסקין. את החנות ביפו סגרו לבסוף בשנת 1936, בעקבות המרד הערבי. בהמשך פתחו האחים גם סניף נוסף בחיפה. האחים הפיקו את הגלויות שלהם בין השנים 1920-1939 והגלויות הודפסו בחו"ל. על רוב הגלויות הוצגו צילומי מקומות בא"י. על הגלויות הראשונות הודפס "הוצאת מתתיהו אליהו, יפו" ונוסח זה הופיע על הסדרה הראשונה שהדפיסו, "סדרת הספֵיָה", שמנתה 22 גלויות. שנה לאחר מכן, ב-1921 שונה הנוסח על הגלויות – "הוצאת מתתיהו אליהו ואחיו, יפו, א"י". נוסח זה הופיע על סדרת הגלויות הבאה שהדפיסו, סדרה יוקרתית של 55 גלויות צבעוניות שנצבעו בתהליך מרשים מאוד לתקופתו. פרטי תהליך הצביעה לא ברור לנו לחלוטין, אבל ניכר מאוד מן הגלויות שהאחים הקפידו מאוד על איכות ההפקה. לא ידוע במדויק כמה עותקים הודפסו מכל גלויה. אור ניסה להשיג מהבת דליה את ספרי הנהלת החשבונות של האחים אך לא הצליח לקבל אותם ולקבל אישור ודאי למספר העותקים. באותה שנה, 1921, הוציאו האחים אליהו גם סדרה של "סימניות" בגודל של 15x5 ס"מ. סדרה זו מנתה 22 גלויות והן קשות מאוד להשגה כיום. מכאן ואילך הגלויות הונפקו תחת השם "האחים אליהו", דבר המשקף מעמד שווה לכל שלושה.

האחים אליהו עשו שימוש בעבודות של מיטב הצלמים שפעלו בארץ ישראל של אותה התקופה. אחד מהבולטים בצלמים הללו היה אברהם סוסקין, שהצלמנייה שלו הייתה קרובה לחנותם בתל אביב, ורבות מהתמונות על הגלויות היו שלו. רבות מהגלויות כללו תמונות שצילם סוסקין מתל אביב, אבל הוא גם צילם במקומות אחרים עבור התמונות שהופיעו על הגלויות. צלם נוסף שבעבודותיו עשו האחים אליהו שימוש היה שמואל יוסף שוויג שעבד בקרן הקיימת וצילם עבורם בעיקר את ההתיישבות החקלאית בא"י. צלם אחר היה נחמן בהלול מטבריה שצילם בעיקר בטבריה ובסביבתה. בהלול עבד עם האחים אליהו כ-4-5 שנים ועבודותיו איפשרו להם לכסות אזורים חדשים בארץ, אולם חנות הוצפה בהצפה הגדולה בטבריה ב-1927 וצידוד הצילום שלו התקלקל. הוא לא יכול היה להרשות לעצמו לקנות מצלמה חדשה וכך, התמונות שצילם הופיעו על גלויות האחים אליהו רק במשך שנים ספורות. צלם נוסף היה ישראל אולשטיין (אליצור) שצילם עבור האחים 5 תמונות והמעניין בצילומיו הוא שהוא בנה לעצמו מנגנון שהייה שאיפשר לו להכניס את עצמו לתמונה. צלם נוסף היה זולטן קרוגר שהיה צלם עיתונות וצילם עבור האחים אליהו תמונות של עולים המגיעים לארץ דרך נמל תל אביב. אור ציין שהצלם החביב עליו ביותר מבין הצלמים שצילמו עבור האחים אליהו (למרות שניכר שהאחים לא התחברו לסגנון שלו) היה לזר דונר, צלם בעל סגנון אישי מובהק וייחודי שצילם במקרים רבים פורטרטים של בני אדם.

לדוד, האח הצעיר מבין השלושה, היה תפקיד משני בעסק, אך הוא היה שותף בו כחלק מהשותפות המשפחתית. דוד נשלח עם הצלמים לעבודתם וניצל במקרים רבים את ההזדמנות כדי "להכניס" את עצמו לתמונות. בגלויות רבות שהדפיסו האחים אליהו הוא מופיע כחלק מהתמונה.

רוב הגלויות של האחים אליהו הודפסו בגרמניה, ראשית בבית הדפוס של טרנקלר (Trenkler) ובהמשך בבית הדפוס של פינקאו

התצלום אדם הרוכב על גב חמור וכרכרה ו"שתלו" במקומו מכוננית, במטרה לתת תחושה של קדמה ומודרנה בארץ ישראל. אור הציג גם תצלום של רחוב בוסטרוס ביפו שהאחים הפכו לגלויה ובשלב העיבוד שלחו הוראות בגרמנית לבית הדפוס ובהן פירוט של מה שצריך להדגיש בתצלום, אילו אלמנטים ואילו צבעים יש לחדד ואילו אלמנטים יש להוסיף לו כדי שהגלויה תציג את הרחוב כרחוב תוסס ושוקק חיים. אור הציג גלויה של רחוב הרצל המבוססת על תצלום של סוסקין מספטמבר 1921, שאותה כינה "הגביע הקדוש": הגלויה מציגה את החנות והצלמניה של סוסקין ברחוב ובמרחק רואים את המבנה הישן של גימנסיה הרצליה. בגלויה זו הייתה רשימה יחסית גדולה של דברים שהפריעו להם והיו חסרים להם בתמונה ולשם הפקת הגלויה הכניסו שינויים רבים ובולטים שהפכו את התצלום המקורי לגלויה שונה לחלוטין.

ב-1939, עם פרוץ מלחמת העולם השנייה, ההדפסה בחו"ל הפכה להיות קשה מאוד והאחים אליהו החליטו לחדול מפעילותם כמוציאים לאור של גלויות. הם היו יכולים להדפיס את גלויותיהם בארץ, שכן הציוד והידע הטכני היו כבר קיימים בשלב זה, אך הם החליטו להפסיק את הדפסת הגלויות כליל. אור ציין כי החלטה זו נבעה ככל הנראה ממספר מניעים, חלקם מסחריים וחלקם אישיים: שינויים בטעם הקהל, שנטה בתקופה זו יותר לצילומי אנשים ופחות לצילומי מקומות ונופים, לא תאמו את נטיות ליבם של האחים; כאמור, רוחות המלחמה שנישבו כבר באירופה הפכו את הקשר עם בתי הדפוס לקשה מאוד; בנוסף, חברת "פלפוט", שנכנסה לשוק כמה שנים קודם לכן, הפכה לדומיננטית, גם בשל היותה בעלת בית דפוס משל עצמה וגם בשל העובדה שקלעה יותר לטעמו של הקהל באותה תקופה. כך הגיעה לסיימה תקופה התהילה של האחים אליהו ושל הגלויות שהוציאו לאור.

יורם לוביאניקר – מדע פורנזי בבולאות

יורם לוביאניקר עסק בהרצאתו במדע פורנזי ובאופנים שבהם הוא מופיע בחומר בולאי מרחבי העולם. את הרצאתו הוא פתח בהצגת המדע הפורנזי ועקרונותיו: המדע הפורנזי (בעברית – מדע ראייתי) הוא איסוף נתונים מדעיים אשר ישמשו כראיות לפענוח מעשי פשע. למדע הפורנזי מספר מטרות עיקריות: שחזור האירועים לפני ביצוע הפשע ובשעת ביצועו, איתור נתונים מזהים של מבצע הפשע וכן זיכוי חשודים שאינם אשמים. בהרצאתו התייחס לוביאניקר לראשית המדע הפורנזי, ההיבטים השונים של זירת הפשע וכן שתי שיטות פורנזיות חשובות – זיהוי טביעות אצבעות ושימוש בפוליגרף. הוא ציין כי מחוץ למסגרת ההרצאה נותרו עוד נושאים פורנזיים שהאוסף שלו עוד לא מכסה באופן מלא ויש מקום להרחיב בעניינם, כגון: סוגי דם, דנ"א, נתיחה שלאחר המוות, כלי-רצח, חקר מסמכים וזיהוי כתבי-יד, בליסטיקה, חקר תאונות דרכים ועולם האלקטרוניקה והסלולר. מי שנחשב לאבי המדע הפורנזי היה הסיני סונג סי (1186-1249) שכתב ספר הנקרא "אסופת מקרים של תיקון איצדק" שבו הוא פירט כיצד צריך חוקר משטרה להגיע לחקר האמת בשיטות שונות. אחד הסיפורים שאליהם מתייחס סונג סי בספרו היה סיפור רצח ←

הדי אור במהלך הרצאתו בכנס יום הבולאות 2024

14:00 היו מרימים אותה וחוסמים באמצעותה את הנסיעה ברחוב עד לשעה 16:00, כיוון שאחד העם היה ישן את שנת הצהריים שלו. לדבריו של אור, הדבר המעניין והמרגש ביותר באוסף הגלויות של האחים אליהו הוא המעבר שבין התמונה לבין הגלויה. כל הגלויות של האחים היו מבוססות על צילומים. התמונות שצולמו מבקשות לתאר רגע מסוים והתרחושות מסוימת. מצילום אחד, האחים אליהו הוציאו גלויות, גלויות צבעוניות, גלויות סימניה ועוד. במקרים רבים הם עשו תיקונים של חיתוך התמונה (cropping) או של מחיקת חלקים ממנה מטעמים שונים ומשונים. אור הציג מספר דוגמאות לחיתוכי תמונות שונים במטרה לייצר מהם סוגים שונים של גלויות, כדוגמת צילום של שדרות קינג ג'ורג' ביפו (שדרות ירושלים כיום) או של מלונות על חוף ימה של תל אביב, שנחתכו כדי להציג רק את החלקים המרכזיים והחשובים לפי הבנתם של האחים. בצילום של שער דמשק (שער שכם) בירושלים "העליו" האחים כבל חשמל שחצה את התמונה לכל רוחבה ומישהו היה צריך לבצע את המחיקות באופן ידני ולתקן ידנית את המקומות שבהם הוכנס השינוי.

לשינויים שהכניסו האחים אליהו לצילומים הייתה תמיד סיבה כזו או אחרת – כשקיבלו צילום של סוסקין שבו נראה הרחוב הראשי במושבה זכרון יעקב, הצילום היה נראה להם לא מספיק "חיי" ולכן הם הוסיפו לו דמויות של הולכי רגל ברחוב, כדי לשוות לצילום תחושה של חיים ושל גודש ולהציג את המושבה כמקום מלא חיים. שינוי דומה הם עשו גם בגלויה משנת 1921 שהייתה מבוססת על תצלום משנת 1910 של רחוב אלנבי בירושלים. האחים הסירו מן

יום לוביאניקר במהלך הרצאתו בכנס יום הבולאות 2024

טביעת אצבעות היא השיטה הפורנזית החשובה ביותר, שמשיגה יותר הרשעות מכל יתר השיטות גם יחד. זיהוי טביעות אצבע הוא גם השיטה הפורנזית המופיעה יותר מכל על גבי חומר בולאי. מבחינה ביולוגית, טביעות אצבע, שתכליתן היא יצירת חספוס באצבע שיאפשר אחיזה טובה יותר, מתחילות להתפתח עוד ברחם ואינן משתנות אצל אדם מאז לידתו, אלא "גדלות יחד איתנו", כפי שנכתב על תווית ביול גרמנית שהציג לוביאניקר. טביעות האצבע שונות מאצבע לאצבע והן מתפתחות באופן אקראי, ומסיבה זו קיים מספר אינסופי של אופציות לטביעות אצבעות. לבסוף, טביעות האצבע שונות מאדם לאדם – אפילו בין תאומים זהים שלהם דנ"א זהה – ולכן הן מזהות אדם באופן חד-ערכי.

מבחינה היסטורית, את העובדה שטביעות האצבע שונות מאדם לאדם גילו כבר בימי קדם, וכבר אז שימשו טביעות האצבע לחתימה על מסמכים. הרופא והמדען הצ'כי יאן פורקינייה (Purkyně) היה הראשון לחקור את טביעת האצבעות באופן מדעי בשנת 1823. בשנת 1886 הציע הרופא הסקוטי ד"ר הנרי פולדס (Faulds) למשטרת לונדון להכניס את השימוש בטביעות אצבע לסדר הפעולות המשטרתית, אך הצעתו נדחתה (ולוביאניקר ציין כי לא מצא פריטים בולאיים המתייחסים אליו). בשנת 1892 פירסם סר פרנסיס גולטון (Galton), בן דודו של צ'ארלס דרווין, מודל סטטיסטי של טביעות אצבע. גולטון הוכיח כי טביעות האצבע מזהות אדם באופן חד-ערכי והמליץ על השימוש בהן במערכות אכיפת החוק. בשנת 1901 פיתח סר אדוארד ריצ'רד הנרי (Henry) פיתח את שיטת הסיווג של טביעות האצבע הנמצאת בשימוש עד היום. השיטה של הנרי מבוססת על כך שלטביעות אצבע יש שלושה מאפיינים שונים: קשת, לולאה ומערבולת.

זיהוי טביעות האצבע עובד בפועל לפי הסדר הבא: הפושע משאיר אחריו טביעות אצבע בזירה, גם מבלי להתכוון להרגיש בכך. כשיש חשוד בפשע ורוצים לוודא אם הוא חף מפשע, יש לקחת טביעות אצבע של כל אצבעותיו על טבלה מיוחדת שמציגה את טביעות כל האצבעות. לאחר מכן יש לבדוק את טביעות האצבע לפי סיווג הנרי ולהכריע מה צורתן ואז לערוך השוואות ולבדוק באמצעים אופטיים כמו זכוכית מגדלת או מיקרוסקופ. כיום ההשוואות נעשות במהירות ובדיוק רבים בהרבה באמצעות מחשב.

שבו גופת הנרצח נמצאה כשהיא משוספת. מהתבוננות בקורבן, סונג סי הגיע למסקנה שהוא שוסף באמצעות מגל. הוא קרא לכל החקלאים באזור להגיע למקום עם המגלים שלהם וביקש מכולם להניח את המגלים על הארץ. על אף מגל לא נראו כתמידם כיוון שהרוצח דאג לנקות את המגל מדם. אך סונג סי ידע שהניקיון הוא לא מוחלט ומי שידע לזהות את המגל המוכתם בדם הם הזבובים. הזבובים הגיעו למגל אחד מבין המגלים המונחים על הארץ וכך התגלה מי היה הרוצח וזה הודה באשמה. לוביאניקר הציג פנקס חיסכון של בנק בסין שעליו הודבק בכל חודש בול בהתאם להיקף החיסכון, שאינו פריט בולאי למהדרין אבל זה הפריט היחיד שנמצא עד כה שמציג מגל סיני.

לאבי המדע הפורנוזי המודרני נחשב הקרימינולוג הצרפתי ד"ר אדמון לוקאר (1887-1966) שלוביאניקר הציג מעטפת יום הפועה צרפתית מ-2016 של בול לציון 50 שנה למותו. על פי "עקרון ההחלפה" שפיתח לוקאר, בכל מגע בין שני אובייקטים – יהיו חילופי חומרים ביניהם. לוביאניקר ציטט מדבריו של לוקאר: "לאן שהפושע הולך, במה שהוא נוגע, מה שהוא משאיר אחריו, אפילו באופן לא מודע, כל זה משמש כעד שקט נגדו. לא רק טביעות האצבע שלו או טביעות הרגליים שלו, אלא גם השיער שלו, הסיבים מבגדיו, הזכוכית שהוא שובר, סימני הכלים שהוא משאיר אחריו, השריטות, הדם או הזרע שהוא משאיר אחריו או נושא עמו. כל זאת ועוד הם עדים אילמים נגדו. זו הוכחה שלעולם לא נשכחת. ההוכחות האלו לא נמצאות בלחץ כמו הוכחות אנושיות. זו עדות עובדתית. עדויות פיזיות אינן יכולות להיות שקריות, אינן יכולות להסוות את עצמן, הן אינן יכולות להיעלם לגמרי, אם לא ראית אותן בזירת הפשע – זה משום שלא חיפשת מספיק"

אחד העקרונות החשובים למדע הפורנוזי הוא לא "לזהם" את זירת הפשע ולשם כך מקפידים על בידוד מלא של זירת הפשע באמצעות סרטי משטרה הסוגרים את המקום מכל צדדיו. המדענים הפורנוזיים של המז"פ המגיעים לזירת הפשע משתמשים בלבוש מיוחד, בכפפות ובמגפיים, ובכל פרטי העדויות הם נוגעים אך ורק עם כפפות אלה, כדי לא להכניס את טביעות האצבע שלהם או את הדנ"א שלהם לראיות בשום צורה. את פרטי העדויות מסמנים המדענים הפורנוזיים ומצלמים אותם כשהם נמצאים בזירה.

כשמדובר במקרה רצח, יש עקרונות נוספים: את הגופה לא ניתן להותיר בזירת הפשע לאורך זמן ויש להעבירה לנתיחה שלאחר המוות במכון הפתולוגי. מה שבדרך כלל עושים לפני פינוי הגופה הוא סימון מיקומה בזירה על הארץ באופן שיאפשר לראות את המנח שלה. דבר נוסף שיש לחפש בזירת הפשע היא האופן שבו הפושע או הפושעים הגיעו למקום. יש לזהות אם ההגעה נעשתה באמצעות רכב, שאותו ניתן לזהות באמצעות סימני צמיגים על הכביש או בבוץ/בשלג, או ברגל, אז ניתן לזהות את טביעות הנעליים, ובמקרים רבים ניתן לזהות את גודל הנעל, את סוג הנעל וכך גם את גודל כף הרגל. לצד טביעות אצבע או דנ"א, הפושע עלול להשאיר לעתים ממצאים נוספים בזירת הפשע כגון פריטי לבוש או חלקים מהם שנתפסו בגדר תיל או בחפץ אחר, שיכולים להוביל לזיהויו. כל הממצאים הללו שנמצאים בזירה, מוכנסים לשקיות אטומות וממוספרים כדי שייבדקו במעבדה מביל שיזדהמו או יאבדו.

איטלקי ויטוריו בנוסי (Benussi) שינויים בנשימה וקשר בינם לבין אמירת אמת ושקר. במהלך מלחמת העולם הראשונה, ערך הפסיכולוג האמריקאי וויליאם מרסטון (Marston) ניסויים בשבויי מלחמה גרמנים ומצא קשר מובהק בין אמירת שקר לעלייה בלחץ הדם הסיסטולי. רק אחרי מלחמת העולם הראשונה בנה האמריקאי ג'ון לרסון (Larson), פרופסור לפסיכיאטריה פורנזית מאוניברסיטת ברקלי, את המכשיר הראשון ששילב מספר מדידות בו זמנית, הוא מכשיר הפוליוגרף שאנו מכירים היום המייצר ריבוי גרפים ברזמנית. מכשיר הפוליוגרף אינו מושלם על אף השימוש באמצעים מדעיים למדידת תגובות גופניות. הוא מייצר במקרים רבים את שתי התוצאות הלא רצויות – False positive וכן False negative, כלומר לקחת אדם דובר אמת ולקבוע שהוא משקר וכן לקחת אדם שמשקר ולקבוע שהוא דובר אמת. הדיוק של המכשיר מוערך ברמה של 70-80 אחוז ואולי אף למטה מכך (גם אם מכוני הפוליוגרף מבקשים לטעון שאחוז הדיוק הזה גבוה יותר). מסיבה זו תוצאות בדיקת פוליוגרף אינן קבילות בבית משפט ורשויות האכיפה זהירות בשימוש בו, ובכל זאת בדיקות הפוליוגרף מסייעות למשטרה במהלך חקירות. בסיכום הדברים ציין לוביאניקר כי האוסף שהציג לצד הרצאתו נמצא רק בחיתוליו: ברוב הפרקים שהציג בהרצאה חסרים עוד הרבה חומרים ובפרקים חשובים אחרים, כגון נתיחה לאחר המוות, בליסטיקה ועוד, אין לו אפילו התחלה. האוסף יוצג כזיכרונותיו של מדען פורנזי – אסופה של מקרים שונים שכל אחד מהם ידגים שיטה פורנזית אחרת. סיפור המסגרת עצמו עוד לא נכתב והמלאכה על האוסף עוד רבה.

צבי איטלסון – הדפסי הרכב של הממשל האזרחי הבריטי, 1920-1922: ההדפסות השונות ובולי מפתח

בתאריך 31 באוקטובר 1917 נכנסו הכוחות הבריטיים לארץ ישראל והגייסות האוסטרליים והניו־זילנדיים פרצו את קווי הגנה העות'מאניים בבאר שבע והתקדמו צפונה. בתקופה הראשונה שלאחר כיבוש הארץ, הבריטים לא השתמשו בבולים כלל. המכתבים הראשונים ששלחו הבריטים מהארץ היו לא מבוטלים והיו עליהם רק חותמות צבאיות. מכתבים שחילים כתבו הביתה עברו כולם צנזורה צבאית. ב־10 בפברואר 1918 התרחש השינוי הגדול מבחינה בולאית, כאשר הבריטים הציגו בול חדש בערך של 1 פיאסטר (10 מיל של הלירה המצרית, בתקופה שבה עדיין לא הייתה לירה ארץ־ישראלית). מיד לאחר מכן, ב־19 בפברואר, הציגו הבריטים בול נוסף בערך של ½ פיאסטר (השווה ל־5 מיל). סדרת הבולים הזו נקראה "סדרת הכחולים" ועל הבולים בה נכתב E.E.F., קיצור של Egyptian Expedition. סדרה זו של "הבולים הליתוגרפיים" שימשה לשליחת דואר פנימי ודואר אל מחוץ לארץ בכל החודשים שלאחר מכן. ב־16 ביולי 1918, עדיין בתקופת השלטון הצבאי הבריטי, הוצגו בולים בערכים נוספים. הסדרה החדשה כבר הייתה סדרה צבעונית יותר וכללה חמישה ערכים שונים שהוצגו יחד ביולי ולאחר מכן, ←

המקרה הראשון שבו אדם הורשע בפשע (רצח) על בסיס טביעת אצבעות אירע בשנת 1883. איך הדבר מתיישב עם העובדה שרק ב־1886 הוצעו הצעות ראשונות לשימוש בטביעות אצבע בשירות המשטרה? מסתבר, שהכוונה היא לסיפור פשע שהופיע בספר "חיים על המיססיסיפי" של מארק טווין ועיקרו הוא אדם שישן באוהל עם משפחתו. המשפחה הותקפה על־ידי שודדים, שהלמו באיש עד שאיבד את הכרתו. כשהכרתו שבה אליו הוא ראה שהשודדים, שחשבו שהוא כבר מת, רוצחים את אשתו ובתו ומחפשים כסף וחפצים שונים במקום. אחד השודדים נחתך ונגע במסמך שעליו השאיר טביעת אצבע. הקורבן החליט שמשימת חייו מעכשיו תהיה למצוא את הפושע, כשכל מה שהיה ברשותו היא טביעת האצבע הזו. בערפל הלילה הוא הבחין בכך שאחד השודדים לבש מדים וכשהוא הבין שיש בקרבת מקום מחנה צבאי הוא הסיק שבוודאי מדובר באחד החיילים מהמחנה. האיש התחפש למגדעתידות, עבר בין כל החיילים במחנה והציע להם לגלות להם את עתידותיהם. החיילים פשטו מולו את כפידם כדי שיגלה להם את העתיד וכשהוא זיהה מישהו שיכול להתאים לדמות הפושע, הוא ביקש ממנו לקחת את טביעות אצבעותיו כדי לבדוק בבית את עתידו ולהתייעץ עם מומחים. כך הוא עבר חייל־חייל עד שהגיע לבסוף לרוצח.

ההרשעה האמיתית הראשונה בפשע באמצעות טביעת אצבעות אירעה רק בשנת 1892, כאשר חואן ווצ'טיץ' (Vucetich) ששימש כקצין משטרה בארגנטינה ולמד את כתביו של גולטון התמודד עם תיק רצח שבו פרנססקה רוחאס רצחה את שני בניה ואז חתכה את צווארה באופן שטחי וטענה שהשכן נכנס הביתה, חתך את צווארה עד שהתעלפה ואז הוא נכנס לחדר השינה של הילדים ורצח אותם שם. השכן החף מפשע נעצר על־ידי המשטרה והובא לחקירה, אך חוקר המשטרה שהיה בזירת הפשע הבחין בסימן דם על משקוף חדר הילדים ועובדה זו לא הסתדרה לו עם הסיפור שסיפרה רוחאס. החוקר העתיק את טביעת האצבע שזיהה על כתם הדם ולקח אותו לווצ'טיץ' שבדק את טביעת האצבע וקבע חד־משמעית שלא מדובר בטביעת האצבע של השכן, שברור שהוא חף מפשע. טביעת האצבע התאימה לזו של הגברת רוחאס ומכאן, שאם היא התעלפה בגלל החתך בצווארה, היא לא יכולה הייתה ללכת לחדר השינה של הילדים ולגעת במשקוף. כך הפכה רוחאס לחשודה העיקרית ברצח, עד שהודתה בביצועו. כך הביא הביא ווצ'טיץ' להרשעתה על־פי טביעות אצבע, ההרשעה הראשונה בעולם בשיטה זו.

פוליוגרף היא שיטה פורנזית חשובה אחרת. העיקרון המדעי בפוליוגרף הוא שכאשר אנחנו משקרים, מתרחשות בגופנו תגובות ביולוגיות שונות, לא רצוניות ובלתי ניתנות לשליטה הניתנות למדידה. השינויים המתרחשים בגוף שלנו כשאנחנו משקרים הם עלייה בדופק, עלייה בלחץ הדם (בעיקר הסיסטולי) וכן הזעה המתבטאת בשינוי במוליכות העור. את מכשיר ה"פוליוגרף" הראשון המציא קרלו לורנציני (המוכר יותר בשם העט שלו, קרלו קולודי) בשנת 1881, כשכתב את הסיפור פינוקיו, שבכל פעם שהיה משקר, האף שלו ארך. גם במקרה הזה הספרות הקדימה את המציאות.

את מכשיר הפוליוגרף האמיתי הראשון המציא הקרימינולוג היהודי־איטלקי צ'ארה לומברוזו (Lombroso) בשנת 1895. המכשיר של לומברוזו מדד שינויים בלחץ הדם של החשוד וסייע למשטרה, אם כי רק בהצלחה מסוימת. בשנת 1904 מדד הפסיכולוג האוסטרי

צבי איטלסון במהלך הרצאתו בכנס יום הבולאות 2024

של הערבים. טעות אחרת בטייפ 11 נקראה The Transposed error ובה הגרשיים של ראשי התיבות א"י הודפסו אחרי האות יו"ד במקום לפניה. בשני המקרים, כשנתגלו הטעויות, הוחלט לגנוז את טור הבולים כולו מן הגיליונות ובולים עם טעויות אלה הפכו לנדירים מאוד. מעניין שיחד עם טייפ 11, נגזו גם טייפ 13 שבו לא נפלה כל טעות אך הודפס על אותו טור כמו טייפ 11 עם הטעות. בטייפ 13, בפוזיציה 13 על הגיליון נפלה טעות שבה האות E האחרונה במילה PALESTINE נדפסה כאות B (כלומר, המילה נראית PALESTINEB) והבולים מסוג זה הם נדירים במיוחד. כיום ידוע רק על גיליון יחיד שבו לא הוסרו השורות עם השגיאות.

בהדפסת ירושלים 1 קיים גם סטיגן שני והוא הרבה יותר מורכב: בסטיגן 2 יש 12 טייפים (שונים מאלה של סטיגן 1) המסודרים בשורה. השורות חוזרות על עצמן בדיוק, כך שבכל טור יש רק טייפ אחד, אבל לפעמים יש וריאציות נקודתיות המייחדות פוזיציות ספציפיות. סידור השורות הזה נקרא "אלפא". במסגרת סטיגן 2 הודפס בתחילה רק הערך של 1 פיאסטר ורק בהמשך הודפסו גם ערכים נוספים בסידור זה. בהמשך, כל הבולים בסדרה, כולל ה-1 פיאסטר, הודפסו עם אותן שורות של סטיגן 2, אבל בסדר שונה של שורות המכונה "ביתא". כל התשניות שקיימות בסידור אלפא קיימות גם בסידור ביתא, אבל במיקומים חדשים (עליה או ירידה של שורות) ועם צורות כתיב שלא היו ידועות קודם לכן בפוזיציות שונות. בבולים בערכים 2 מיל ו-5 מיל, שהיו בשימוש הרבה ביותר, שונה סדר השורות לסדר חדש שכונה "גמא", שבו נמצאות כל התשניות של סידור "אלפא" אך התשניות שנוצרו בסידור ביתא נעלמו. איטלסון הצביע על שגיאות שנפלו בסידורים השונים. הסידור האחרון של סטיגן 2 הוא סידור "דלתא" שבו אורגנו השורות פעם נוספת וחלק מהן אף הוחלף כליל.

(המשך בעמ' 32)

בספטמבר ובנובמבר של אותה שנה נוספו בולים בערכים של 5 מיל ושל 1 פיאסטר. בשלב זה כבר החליפו הבולים מסדרה זו את "הכחולים". הערכים בסדרה החדשה אפשרו גמישות רבה יותר בבילוי וענו על הצורך שנוצר בשל התעריפים שהיו נהוגים בדואר לשליחה בתוך הארץ ומחוץ לה. הגיליונות השלמים של הסדרה הטיפוגרפית הורכבו משני תתי-גיליון (אנ' - Pane) המופרדים באמצעות פס ביניים. בכל אחד מחצאי הגיליונות היו 120 בולים (12 לרוחב על 10 לאורך). הבולים הטיפוגרפים הללו נחקרו לעומק: כל תשניות הגלופה של הבולים זוהו ואותרו סימנים מיוחדים שבאמצעותם ניתן לקבוע ברוב המקרים את מיקומו של כל בול על הגיליון.

שני הערכים של הבולים הליתוגרפיים, "הכחולים", ו-11 הערכים של הבולים הטיפוגרפיים היו בולים של תקופת המשטר הצבאי הבריטי בארץ. שנה וחצי לאחר מכן, ב-30 ביוני 1920, מחליטים הבריטים לעבור משלטון צבאי לשלטון אזרחי וממנים את הרברט סמואל, שהיה שר הדואר בממשלת הוד מלכותו, לתפקיד הנציב העליון של המנדט בפלשתינה. כך מתחיל שלב השלטון האזרחי הבריטי בארץ ב-1 ביולי 1920. סמואל החליט שעל בולי הסדרה הטיפוגרפית, שהיו נהוגים תחת השלטון הצבאי באותה תקופה, יודפסו הדפסי רכב שעליהם הכיתוב "فلسطين / PALESTINE / פלשתינה א"י". כך יהפכו הבולים הטיפוגרפיים, שהיו בשימוש גם בעבר הירדן, בסוריה, בלבנון ובקיליקיה (בחוף הדרומי של אנטוליה), ליחודיים ומקומיים בפלשתינה.

בהדפסות הניסיון נכתב בנוסח העברי "א"י פלשתינה" אך בשל התנגדות הערבים לעובדה שבכיתוב העברי ארץ-ישראל קדמה לפלשתינה, הוחלט כי בהדפסה הסופית יכתב "פלשתינה א"י". את הגלופה הסופית שלחו למנזר יוניהאורתודוקסי בירושלים והדפיסו בו שלוש הדפסות, המובחנות בשמות שונים המעידים על מקום ההדפסה: ירושלים 1 (החל מה-1 בספטמבר 1920), ירושלים 2 (19.11.1920-21.6.1921) וירושלים 3 (29.5.1921-4.8.1921). בהמשך, בשל האיכות הנמוכה של ההדפסות המקומיות, שכללו טעויות רבות, החליט השלטון הבריטי שהמשך ההדפסה יבוצע בלונדון. כך הודפסו סדרות חדשות, שנקראו לונדון 1 (26.9.1921-10.3.1922) ולונדון 2 (ספטמבר 1922-ספטמבר 1923). הבולים עם הדפס הרכב (מכל הסדרות) יצאו משימוש והוחלפו לבסוף בשנת 1927, עם החלפת הלירה המצרית בלירה ארץ-ישראלית שלאחר החלתה הודפסו גם בולים חדשים – בולי הנוף (ה"פיקטוריאלי").

הדפסת ירושלים 1 מתחלקת לשתי קטגוריות לפי שני סידורים (settings): סטיגן 1 וסטיגן 2. סטיגן 1 הונפק ב-1 בספטמבר 1920 ואילו סטיגן 2 הונפק ככלל כמה ימים מאוחר יותר, אבל נמצאו גם בולי סטיגן 2 מה-1 בספטמבר. סטיגן 1 מורכב מ-24 סוגים (Types) שונים של הדפסי רכב. בכל גיליון השורה העליונה מורכבת מסוגים 1-12, והשורה השנייה מסוגים 13-24. כל שורה מופיעה 10 פעמים בגיליון. זיהוי מדויק של הבולים מושג באמצעות תשניות קלות בהדפס הרכב וכן מלימוד הבולים הטיפוגרפיים עצמם. איטלסון הציג מספר שגיאות שאפיינו את הסוגים השונים של הבולים והשווה ביניהם, כולל תזוזות של ההדפס למעלה ולמטה או ימינה ושמאלה. אחת הטעויות הבולטות בסטיגן 1 אירעה בבול של טייפ 1, טעות המכונה Z error, שבה הודפסה נקודה מעל האות ז (האות טא) בערבית כך שנראתה כמו האות ז (האות זא), דבר שעורר את זעמם

שירות הדואר העות'מאני לתושבי היישובים החקלאיים היהודיים בארץ-ישראל, 1882-1918

אד קרופט

מבוא

א. היישובים החקלאיים היהודיים – סקירה

בין השנים 1882-1918 הוקמו כארבעים יישובים חקלאיים יהודיים בארץ-ישראל שהייתה נתונה תחת שלטון האימפריה העות'מאנית. המפה של מרטין גילברט המובאת להלן (בתרגום של המקור) מציגה את מיקומם של היישובים החקלאיים היהודיים הללו ואת היישובים הגדולים הסמוכים אליהם. יישובים חקלאיים יהודיים אלו נמצאו ברוב המקרים באזורים מבודדים. התנועה ביניהם לבין מרכזי אוכלוסייה גדולים יותר התבצעה באמצעות עגלות ולעתים אפילו בהליכה ברגל. לכן, היה הכרח לפתח עבור תושבי היישובים הללו אמצעים אמינים לתקשורת הן עם יישובים אחרים בארץ-ישראל והן עם העולם החיצון. שירותי דואר בין היישובים החקלאיים היהודיים הללו לבין גורמים מחוץ להם התפתחו מסיבות מסחריות ואישיות. ביישובים אלה גידלו ענבים, תפוזים ודגנים והיצאו של מוצרים אלה – לרבות יין – היה נחוץ לקיומם הכלכלי. לצד זאת, רוב המתיישבים הגיעו לארץ-ישראל ממזרח-אירופה בעקבות רדיפות פוליטיות והם ראו חשיבות עליונה בשמירה על קשר עם בני משפחותיהם ועם חבריהם שנותרו מאחור או שהיגרו לארצות הברית או לחלקים אחרים של אירופה.

ב. סניפי דואר עות'מאניים בחמישה יישובים חקלאיים יהודיים

למשך פרק-זמן מוגבל היה סניף דואר עות'מאני בחמישה מהיישובים החקלאיים הללו: בראשון לציון, בפתח תקווה, בראש פינה, ברחובות ובזכרון יעקב. ככלל, חמשת סניפי הדואר הללו פעלו על בסיס מוגבל והיו בהם בולים וחוממות דואר בלבד. דואר של תושבי כל אחד מחמשת היישובים הללו (כמו גם מיישובים אחרים בסביבה) הובא לסניף הדואר המקומי והועבר לסניפי הדואר העות'מאני שהיו ממוקמים בעיר מרכזית כדוגמת יפו, טבריה, צפת, חיפה, ירושלים או נצרת. תעריפי הדואר היו זהים לאלה שהיו בתוקף בסניפי הדואר העות'מאני במרכזים העירוניים הגדולים הללו.¹ סניפי הדואר העות'מאני במרכזים העירוניים סיפקו שירותים נוספים, ובכלל זה מיסוי דברי-דואר שבולו בחסר ומשלוח חבילות.

1 ראו חלק 3 של מאמר זה לדיון על התעריפים. ראו גם: Zvi Aloni and Joseph Hackney, *The Postal History of the Ottoman Post in the Holy Land: Rates, Routes and Postmarks* (The Royal Philatelic Society of London, 2022); Turhan Turgut, *Postal History of the Ottoman Empire: Rates and Routes 1840-1922* (Alfa, 2018)

רישום הדואר נעשה לעתים כבר בסניפי הדואר העות'מאני באחד מחמשת היישובים החקלאיים היהודיים, אם כי ברוב המקרים הוא נעשה בערים המרכזיות.

לפני מלחמת העולם הראשונה, לדברי הדואר שנשלחו מהיישובים החקלאיים היהודיים לא הוצמדו בדרך כלל מדבקות של הצנזורה או סימנים המעידים על פתיחת הדואר ורשויות הדואר השונות בדקו דברי-דואר רק לפי הצורך. עם זאת, על דברי-דואר שנשלחו במהלך מלחמת העולם הראשונה קיימים סימנים ברורים של בדיקה וצנזורה. הצנזורה העות'מאנית בוצעה בסניפים ביפו, בחיפה, בירושלים, בצפת ולעתים אף בביירות. ביישובים החקלאיים היהודיים לא הייתה קיימת בשום עת הפונקציה של צנזורה.

ג. מסגרת המאמר הנוכחי

מאמר זה מתאר את שירות הדואר של האימפריה העות'מאנית מהיישובים החקלאיים היהודיים המבודדים הללו בארץ-ישראל בין השנים 1882-1918. דואר מהיישובים החקלאיים היהודיים (ואליהם) היה נדיר למדי מכיוון שאוכלוסיית היישובים הללו הייתה קטנה מאוד בתקופה המדוברת² ובמקרים מסוימים ידוע רק על שליחתן של מעטפות ספורות, אם בכלל.

במאמר זה אני מטפל בנושא זה באופן ייחודי, שכמותו לא נעשה בשום מחקר בעבר. תחילה אציג בו דוגמאות של דברי-דואר מסניף הדואר העות'מאני שהוקם בכל אחד מחמשת היישובים החקלאיים היהודיים וכן את חותמת הדואר שהייתה בשימוש בכל אחד מהם. בהמשך, אציג דברי-דואר מכמה יישובים חקלאיים יהודיים שלא היו בהם סניפי דואר ולכן השתמשו בשירותי הדואר העות'מאניים

2 נתוני האוכלוסייה שבהן עשיתי שימוש במאמר זה מבוססת על צירוף נתונים ממספר מקורות, לרבות מספרו של סאלו אייזנברג: Salo Aizenberg, *Postcards from the Holy Land: A Pictorial History of the Ottoman Era, 1880-1918* (The Society of Israel Philatelists, 2010), pp. 194-221. אייזנברג מספק בספרו את הסייג החשוב הבא: "מתבקש להוסיף הערה לגבי אומדני האוכלוסייה הנכללים בספר זה. נתוני האוכלוסייה הם מרכיב חשוב בהיסטוריה ובתמורות שעברה ארץ-ישראל בתקופה העות'מאנית המאוחרת, ונעשה כל מאמץ לחקור ולהציג נתונים סטטיסטיים אלה בקפדנות בספר זה. למרבה הצער, אין מקורות מהימנים שיספקו נתוני אוכלוסין עבור כל התקופה העות'מאנית, שכן מפקדי האוכלוסין נודעו לשמצה כבלתי-מדויקים כיון שהדירוי כליל או ספרו באופן שגוי חלקים גדולים מהאוכלוסייה. כיום, היסטוריונים מגיעים לאומדנים מקורבים תוך מניפולציות על הנתונים המובאים במפקדי האוכלוסין השניים ומעריכים את נתוני האוכלוסייה שסופקו על-ידי גיאוגרפים, פקידים בכירים, מטיילים, ספרי הדרכה ומקורות אחרים מאותה התקופה. סקירה של נתונים אלה תגלה במהירות כי נתוני האוכלוסייה סותרים לרוב זה את זה ובדרך כלל מתגלים כבלתי-אמינים. כתוצאה מכך, על הקורא להניח שכל נתוני האוכלוסייה המוצגים בספר זה הם לא יותר מקירובים גסים".

ביפו, בחיפה, בטבריה, בצפת, במרג' עיון או בנצרת. יישובים אלה כללו את מטולה, יבנאל (יִמָּה), מנחמיה (מלחמיה), מגדל וכנרת. המאמר מסתיים בהצגת דוגמאות של דברי־דואר שנשלחו ב־1918 או בתחילת 1919 מכל אחד מחמשת היישובים שבהם פעלו סניפי הדואר העות'מאני עוד לפני סגירתם, במהלך שלביה המאוחרים של מלחמת העולם הראשונה.

מקורות שונים מהעבר כבר כללו ניתוחים של מאפייני שירות הדואר העות'מאני שניתן ביישובים החקלאיים היהודיים.³ אין לי כל כוונה לחזור באופן מקיף על מה שניתן למצוא גם במקורות אלה או להציג כאן מספר רב ככל הניתן של דוגמאות לדברי־דואר שנשלחו מכל אחד מאותם יישובים חקלאיים יהודיים.

דוגמאות ספורות של דברי־דואר שנשלחו ליישובים החקלאיים היהודיים או אליהם ניתן למצוא במקורות שונים כמו בספרם של צבי אלוני ויוסף חכמי משנת 2022,⁴ באתרי אינטרנט שונים,⁵ במאמרו של אדי לייבו מכרך מס' 89-90 של

3 המקורות כוללים את ההפניות הנזכרות בהערות 2 ו־6. לדוגמאות מצוינות לשימוש בסניפי הדואר העות'מאניים על ידי יישובים חקלאיים יהודיים, ראו: Heinrich Koehler, Edition D'or, Vol. 61: Holy Land – Turkish Post in Palestine 1851-1914 – The Itamar Karpovsky Collection (2022); וכן: Itamar Karpovsky, "Turkish Post in Palestine 1851-1918", באתר "האקדמיה הבולאית", בקישור <https://israel75.org.il> (תחת: Exhibits). ראו גם קטלוגים שונים של מכירות פומביות של ארץ־ישראל ומאמרים מאת צבי אלכסנדר וצבי אלוני בקטלוגים של תערוכות שונות משנות ה־90 וכן בכתב העת "שבל" (בגיליון משנת 2006). ראו גם: אייזנברג, שם, עמ' 194-221.

4 אלוני וחכמי, ראו הערה 1 לעיל.
5 אתר ההתאחדות לבולאי ישראל (israelphilately.org.il), אתר אוסף אלכסנדר (alexandercollection.org), אתר אגודת בולאי ישראל (israelstamps.com), אתר בולי תל אביב (telavivstamps.com) ואתר האינטרנט של Stamp Circuit (stampcircuit.com).

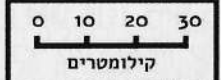
התיישבות יהודית בארץ־ישראל 1880-1914

בין השנים 1880-1914 נבנו לארץ־ישראל למעלה משישים אלף יהודים, רובם מרוסיה, גליציה, רומניה ופולין. מתיישבים חדשים אלה, קורבנות רדיפה ואפליה, חיפשו לעצמם מולדת חדשה ובטוחה תחת השלטון העות'מאני. רבים מהם התיישבו באזורים ריקים מאדם, על דיונות חול ובאזורי ביצות מוכות־מלריה, שאותן ייבשו, עיבדו ופיתחו. בשנת 1909 הקימה קבוצת יהודים את העיר הראשונה שהייתה יהודית במלואה, תל אביב, על גבעות החול מצפון ליפו. היהודים רכשו את אדמתם בהדרגה מבעלי אדמות אירופיים, עות'מאנים וערבים, ושילמו לרוב מחירים גבוהים במיוחד.

גודל האוכלוסיות (בקרוב)

1880:	470,000 ערבים
	24,000 יהודים
1914:	500,000 ערבים
	90,000 יהודים

בין השנים 1880-1903 הגיעו לארץ־ישראל למעלה מ־25,000 יהודים, רובם מרוסיה, והתיישבו בארץ. בין השנים 1904-1914 הגיעו עוד כ־40,000 יהודים ממזרח אירופה, רבים מהם עבדו כפועלים שנירים הן בעיבוד האדמות והן בעירות ובערים. "העלייה השנייה" הזו הקימה את המפלגות הפוליטיות היהודיות הראשונות בארץ־ישראל והניחה את היסודות לעיתונות העברית ולספרות העברית המודרנית.

- עירות ערביות שבהן חושבים יהודים ספורים (או כלל לא) עד 1914
 - יישובים יהודיים שהוקמו בין השנים 1880-1914
 - ערים שבהן מעורבות אוכלוסיות יהודיות וערביות
- © מרטין גילברט

מקור המפה: Martin Gilbert, *The Routledge Atlas of the Arab-Israeli Conflict*, 7th edition (1974), p. 3 (נוסח עברי: עידן בריר)

א. לפני 1903

התחרות החלה לפני 1903, עוד לפי שנפתח משרד הדואר העות'מאני הראשון במושבות היהודיות. לאחר שהוקם יישוב חקלאי יהודי היה צורך שהמרכז העירוני הקרוב ביותר לאותו יישוב יספק שירותי דואר לתושביו. דואר היה צריך להיות מועבר אל היישוב וממנו על-ידי שירות דיליז'נסים מקומי או ברגל.

במרכזים העירוניים הבאים היו סניפי דואר עות'מאניים ובמקרים מסוימים גם שירותי דואר זרים, בתקופות הרלוונטיות, החל מהתאריכים המוצגים להלן:

יפו: דואר עות'מאני (1866), צרפתי (1852), אוסטרי (1862), רוסי (1862) וגרמני (1898). יפו הייתה רשומה במדריכי PTT העות'מאניים החל משנת 1884 כמקבלת דואר רגיל ורשום ליעדים מקומיים ובינלאומיים.

ירושלים: דואר עות'מאני (1852), אוסטרי (1859), צרפתי (1900), גרמני (1900), רוסי (1901) ואיטלקי (1908). ירושלים הייתה רשומה במדריכי PTT העות'מאניים החל משנת 1865 ואילך.

חיפה: דואר עות'מאני (סוף שנות ה-60), אוסטרי (1854), צרפתי (1906) ורוסי (1906). חיפה הייתה רשומה במדריכי PTT העות'מאניים משנת 1869 ואילך והמשרד פעל עד 23 בספטמבר 1918.

טבריה: דואר עות'מאני (1884) בלבד. טבריה הייתה רשומה במדריכי PTT העות'מאניים משנת 1884 ואילך כמקבלת דואר רגיל ורשום ליעדים מקומיים ובינלאומיים. המשרד פעל עד סוף ספטמבר 1918.

צפת: דואר עות'מאני (1884) בלבד. צפת הייתה רשומה במדריכי PTT העות'מאניים משנת 1884 ואילך וקיבלה דואר רגיל ורשום לכל היעדים. הוא טיפל בחבילות ובדואר מבוטח משנת 1903 ואילך. סניף הדואר פעל עד סוף ספטמבר 1918.

נצרת (א'נאצרה): דואר עות'מאני (1884), אוסטרי (1906). נצרת נרשמה במדריכי PTT העות'מאניים החל משנת 1884 כמקבלת דואר רגיל ורשום ליעדים מקומיים ובינלאומיים. זה היה סניף דואר עות'מאני מרכזי, והחל משנת 1899 טיפל גם בדואר חבילות.

ב. 1903 עד 30 בספטמבר 1914

מ-1903 עד 30 בספטמבר 1914, בכמה יישובים חקלאיים יהודיים היו גם סניפי דואר עות'מאני וגם סניפי דואר אוסטרי או גרמני; ראשון לציון (אוסטרי וגרמני), פתח תקווה (אוסטרי) וזכרון יעקב (אוסטרי). לחילופין, במקרה שלא היה ביישוב סניף דואר זר או עות'מאני מקומי נמשך המצב כמו לפני 1903. דואר מקומי הועבר למרכזים הגדולים וממנו, ושם הוא טופל על ידי סניף דואר עות'מאני או סניף דואר זר.

ג. 1 באוקטובר 1914 עד לסגירת הדואר העות'מאני במהלך מלחמת העולם הראשונה ב-1917 או 1918

לאחר 1 באוקטובר 1914 ועד לסגירתם במהלך מלחמת העולם הראשונה, לסניפי הדואר העות'מאניים החזיקו במונופול מלא על טיפול בדואר של כל היישובים החקלאיים היהודיים בארץ-ישראל. סניפי הדואר הזרים נסגרו, הן ביישובים החקלאיים היהודים והן במרכזים הגדולים, ולא הורשו לפעול עוד.

של כתב העת Holy Land Postal History Journal⁶, במדריך שטייכלה לבולאות ארץ הקודש⁷, וכן במאמר שלי בכתב העת Israel Philatelist⁸, ובכתב העת Levant⁹.

התחרות בין האימפריה העות'מאנית לבין המעצמות הזרות באספקת שירותי הדואר לתושבי היישובים החקלאיים היהודיים בארץ-ישראל

בתקופות מסוימות, התחרו סניפי הדואר העות'מאניים עם סניפי דואר אחרים על שירותי הדואר של יישובים חקלאיים יהודיים. מתחרים אלו היו סניפי דואר שהוקמו על-ידי אוסטריה, גרמניה, צרפת, רוסיה ואיטליה והותרו על-פי הסכמי קפיטולציות שנחתמו עם האימפריה העות'מאנית. אספנים יוכלו למצוא דואר שנשלח מיישובים חקלאיים יהודיים הנושאים בולי דואר, חותמות דואר וסימני עזר מסניפי הדואר של האימפריה העות'מאנית או מסניפי הדואר של מדינות אחרות אלה. בסופו של דבר נאסרה כל תחרות החל ב-1 באוקטובר 1914 לאחר תחילת מלחמת העולם הראשונה. תושבי היישובים החקלאיים היהודיים העדיפו לא פעם שימוש בסניפי דואר זרים על פני סניפי הדואר העות'מאניים מכמה סיבות. סניפי הדואר הזרים ניסו להפחית את עלויות המשלוח והעלויות הנלוות לתושבים. סניפי הדואר הגרמניים והאוסטריים התירו שימוש בשירותי דואר חנם בין יפו ליישובים שונים. כמה שירותי דואר זרים חברו יחד כדי לחלוק שירותים ולצמצם עלויות עבור עצמם ועבור התושבים (למשל סיפקו שירותי הובלה/דיליז'נסים למרכזים הגדולים והיו סניפי דואר ששימשו מספר שירותי דואר זרים).

תושבי היישובים החקלאיים היהודיים ראו בדואר העות'מאני מערכת לא נוחה ולא יעילה. הדואר העות'מאני ניסה לדכא ולעתים אף אסר לחלוטין ביטויים שונים ללאומיות יהודית, שבאה לידי ביטוי, לדוגמה, באמצעות שימוש ב"חותמות דואר" בעברית ובסימני-עזר בדואר. לעומת זאת, סניפי הדואר האוסטריים בראשון לציון, פתח תקווה, זכרון יעקב, יבנאל (יָמָה) וחדרה התירו שימוש בתוויות עבריות מקומיות (כולל אלה של הקרן הקיימת לישראל) ובסימונים עבריים בדואר. הדבר נדון ביתר פירוט במקורות הנזכרים בהערות השוליים הנלווים למאמר זה.¹⁰

6 Eddie Leibu, "The Postal Services of the Jewish Colonies During the Ottoman Period," *Holy Land Postal History*, Vol. 89 (Winter/Spring 2002), pp. 318-372.

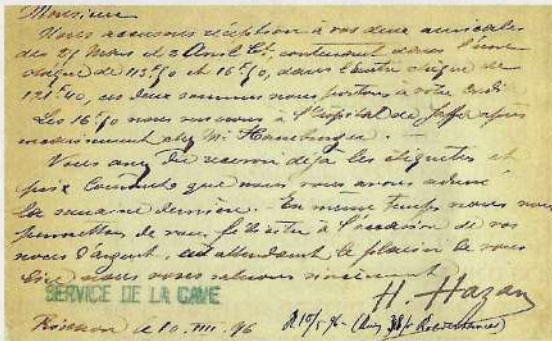
7 Anton Steichele, *The Foreign Post Offices in Palestine 1840-1918*, Vol. 2 (English Revised Edition-Norman Collins and Leopold Dickstein, 1991), pp. 395-454.

8 Ed Kroft, "The Turkish Forerunner Post Serving the Inhabitants of Rishon Le Zion (Aioun Cara) July 31, 1882–November 15, 1917," *The Israel Philatelist* (June 2010), pp. 22-28; Ed Kroft, "Austrian Post Office in Rishon Le Zion 1903-1914," *The Israel Philatelist* (February/April 2008), pp. 58-64.

9 Ed Kroft, "The Turkish Post Serving Rishon Le Zion" *The Levant: Journal of the Ottoman & Near East Philatelic Society* (Vol. 6, № 1, January 2011), pp. 2-8.

10 קרופט, "Austrian", ראו הערה 8 לעיל; לייב, ראו הערה 6 לעיל.

א.1. טרומ ספטמבר 1903

פריט מספר 2: דבר בולים (כליל) בערך 20 פארה שנשלח מיפו עם חותמת מתומנת כחולה. הגלויה נשלחה מראשון לציון ב־10 באפריל 1896, הוחתמה ביפו ב־13 באפריל, נשלחה לפרנקפורט ושם הוחתמה בחותמת הגעה בתאריך 21 באפריל.

א.2. ספטמבר 1903 – 30 בספטמבר 1914

תעריפי דואר עות'מאניים במהלך התקופות הרלוונטיות

בתקופה הנידונה, המטבעות העות'מאניים הנהוגים היו הקורוש (Kuruş) והפארה (Para). קורוש בודד היה מחולק ל־40 פארה. יחידות מטבע אלה נכונות לכל הסעיפים הבאים.¹¹

א. תעריפים בסיסיים לדואר ליעדים מקומיים (בתוך הארץ)

- דבר דפוס, משקל בסיסי - 5 פארה.
- גלויה - 20 פארה.
- מכתב, משקל בסיסי - 1 קורוש.
- אגרת רישום - 1 קורוש.

ב־8 ביולי 1915, הוטל על דואר הפנים מס מלחמה למען היתומים בשיעורים הבאים:

- גלויות ומכתבים - 10 פארה.
- מכתבים וגלויות רשומים, חבילות - 20 פארה.
- מס המלחמה היה בתוקף עד ל־6 בפברואר 1919.

ב. תעריפי דואר בסיסיים ליעדים מחוץ לארץ

- דבר דפוס, משקל בסיסי - 10 פארה
- גלויה - 20 פארה
- מכתב, משקל בסיסי - 1 קורוש
- אגרת רישום - 1 קורוש
- התעריפים עלו ביולי 1916 ב־10 פארה
- התעריפים עלו שוב החל ב־1 בינואר 1918
- דואר שנשלח אל מחוץ לארץ לא היה חייב במס מלחמה

חמשת היישובים החקלאיים היהודיים שהיו בהם סניפי דואר עות'מאני בתקופות מוגבלות

א. ראשון לציון (עין־קרא) – נוסדה ב־31 ביולי 1882

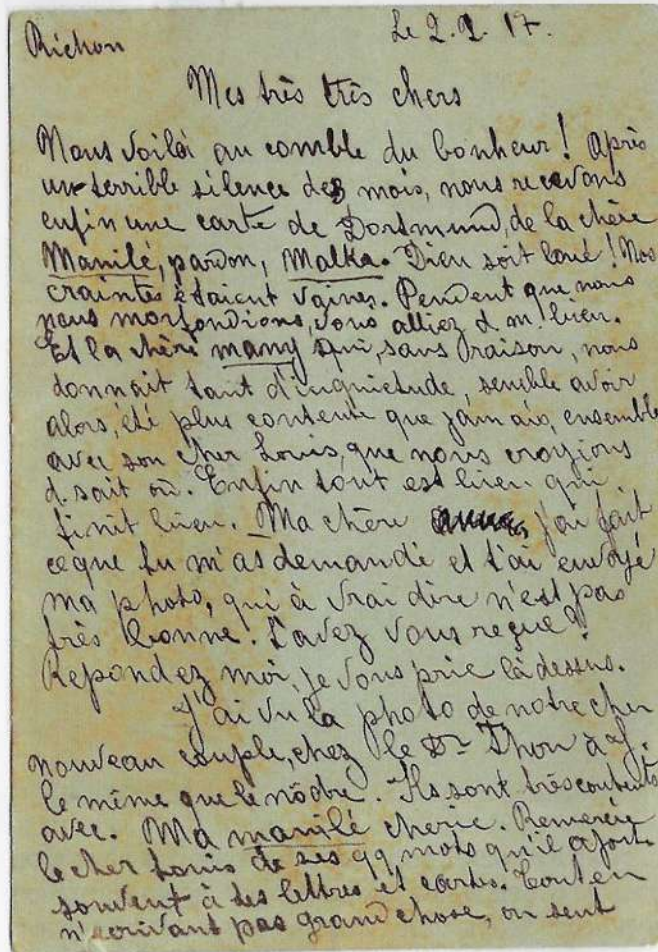
- מדרך משרד הדואר והטלגרף העות'מאני (PTT): כן. סניף זה היה רשום במדריכי PTT העות'מאניים משנת 1909 ואילך כסניף המקבל דואר רגיל בלבד ליעדים מקומיים ובינלאומיים.
- חותמת דואר של משרד הדואר העות'מאני: ספטמבר 1903 עד נובמבר 1917.
- שירות דואר רשום: כן.
- דואר חבילות: כן.
- משרד הדואר האוסטרי: פעל מתחילת 1903 עד 30 בספטמבר 1914.
- משרד הדואר הגרמני: פעל מספטמבר 1903 עד 30 בספטמבר 1914.

11 לתעריפי דואר, ראו: אלוני וחכמי, ראו הערה 2 לעיל; וטורגוט, ראו הערה 2 לעיל.

פריט מספר 3: גלויה שנשלחה לפרוג'ה שבאיטליה בתעריף 20 פארה. הוחתמה ב־22 באוקטובר 1914. הגיעה ב־4 בנובמבר 1914. חותמת כחולה של עיון קרא (Aioun Cara). החותמת מתחת לפריט לעיל היא דוגמה מוגדלת באיכות גבוהה שאינה זו המופיעה על הפריט עצמו.

פריט מספר 4: גלויה עם חותמת מתאריך 2 בפברואר 1917 – השימוש האחרון הידוע של חותמת הדואר של ראשון לציון (עיון

1.3.א 1 באוקטובר 1914 – נובמבר 1917

פריט מספר 5: חזית מעטפה מבוילת בערך 20 פארה ששימשה כגלויה, ונשלחה בדואר רשום לסופיה בתאריך 9 באוגוסט 1916. אישור הרישום נעשה בכתב־יד בפינה השמאלית העליונה, "Recommandee" № 256. בוילה בביוול נוסף בערך 1 קורוש ועוד 10 פארה, כך שהביוול הכולל הוא 70 פארה. השולח עשה שימוש בתעריף מוזל למכתב רגיל של 20 פארה ודמי רישום של 50 פארה. דברי דואר לבולגריה (סופיה) זכו לתעריף מוזל החל מתאריך 4 בנובמבר 1914, כשבולגריה הצטרפה למעצמות המרכז. זהו פריט נדיר ואולי אף ייחודי שנשלח מאחד היישובים החקלאיים היהודיים בארץ. הגלויה הוחתמה בעיון־קרא, הגיעה לסופיה ומשם הופנתה לסרייבו בתאריך 10.9.1916. צונזרה בביירות, בקונסטנטינופול ובבולגריה.

ב. פתח תקווה – נוסדה 1878

- אוכלוסייה (אומדן): 802 (1898), 1600 (1909), 1600 (1910), 1600 (1911), 3280 (1914), 3600 (1915).
- מדריך משרד הדואר והטלגרף העות'מאני (PTT): לא רשום.
- חותמת דואר של משרד הדואר העות'מאני: יולי 1910 עד נובמבר 1917.
- שירות דואר רשום: כן.
- דואר חבילות: לא.
- משרד הדואר האוסטרי: פעל מסוף 1903 עד 30 בספטמבר 1914. ←

פריט מספר 8: גלויה בתעריף 20 פארה עבור משלוח לברלין, גרמניה. חותמת דואר של יפו ולא של פתח תקווה, אף על-פי שחותמת הדואר המקומית הייתה עדיין בשימוש – הגלויה נשלחה ככל הנראה מיפו. בגב הגלויה מופיעה תמונה של פתח תקווה.

1.3.1 באוקטובר 1914 – נובמבר 1917

1.1. טרומ ספטמבר 1903

פריט מספר 6: גלויה שנשלחה מפתח תקווה דרך יפו בתאריך 29 במאי 1901. בול מודפס בערך 20 פארה. הגלויה נכתבה בפתח תקווה ועליה חותמת יאפה-סוק ("יפו, שוק"). בגב הגלויה הודעה בצרפתית מאת ש' ליפשיץ שבה הוא מזמין קטלוג מחירים של דגנים. נשלחה לפריז, חותמת מעבר של גלאטה (קונסטנטינופול) מתאריך 11.6.1901. חותמת דואר יוצא נדירה מאוד.

2.1. יולי 1910 – 30 בספטמבר 1914

פריט מספר 7: חותמת דואר אדומה וברורה של מלבס (יפו) מתאריך 2.8.10 – שימוש מוקדם מאוד. תעריף של 20 פארה עבור משלוח גלויות לברלין שבגרמניה.

פריט מספר 9: מכתב רשום שנשלח לבאזל שבשווייץ בתאריך 28 במאי 1917. תעריף המשלוח 100 פארה, המורכבים מ-50 פארה תעריף משלוח דואר רגיל במשקל 20 גרם ו-50 פארה עבור דמי רישום. הגעה ב-18 וב-19 באוגוסט 1917. חותמת מעבר של קונסטנטינופול [שעליה נכתב STAMBOUL; העורך] מתאריך 25 ביוני 1917. המכתב צונזר – סימונים בחזית. חותמת מלבס (יפו) המוצגת

פריט מספר 11: גלויה שנשלחה לראשון לציון ועליה בול בערך 20 פארה עם חותמת דואר עות'מאנית של ראש פינה (בטורקית עות'מאנית - ג'אעונה) מתאריך 7 באוקטובר 1911. החותמת המוצגת לעיל היא דוגמה מוגדלת באיכות גבוהה שאינה זו המופיעה על הפריט עצמו.

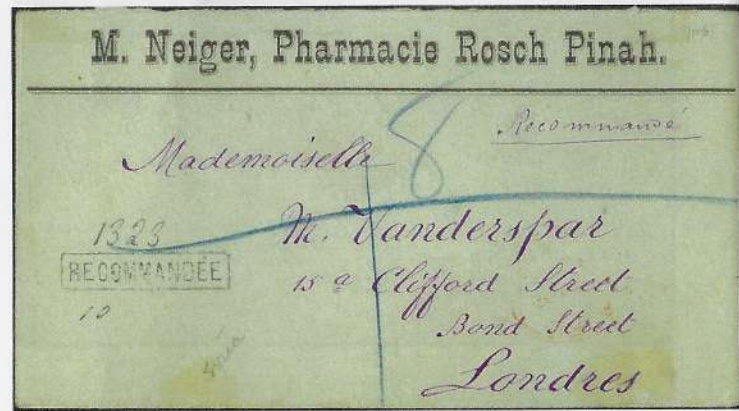
ג.1. לפני 1909

לצד הפריט היא דוגמה מוגדלת באיכות גבוהה שאינה זו המופיעה על הפריט עצמו.

ג. ראש פינה - נוסדה ב-1882

- אוכלוסייה (אומדן): 315 (1898), 450 (1900), 800 (1909), 800 (1910), 700 (1914), 1000 (1918).
- מדריך משרד הדואר והטלגרף העות'מאני (PTT): רשום משנת 1909 ואילך כסניף המקבל דואר ליעדים מקומיים ובינלאומיים.
- חותמת דואר של משרד הדואר העות'מאני: 1909 (?) עד 26 בספטמבר 1918.
- שירות דואר רשום: לא.
- דואר חבילות: לא.

ג.2. 1 באוקטובר 1914 - סוף ספטמבר 1918

פריט מספר 12: מכתב שנשלח מראש פינה (שלוש חותמות סגולות באיכות גבוהה) לגלאטה (איסטנבול). חותמת הגעה מיולי 1918 מאחור. המכתב בויל כיאות באמצעות חמישה בולים של 10 פארה, משום שלתעריף הרגיל של 40 פארה נוסף מס היתומים בשיעור 10 פארה החל מיולי 1915. המכתב עבר צנזורה.

ד. זכרון יעקב (זמארין) - נוסדה בדצמבר 1882

- אוכלוסייה (אומדן): 870 (1898), 760 (1909), 760 (1910), 870 (1911), 1000 (1914), 1000 (1915).

פריט מספר 10: מעטפה מודפסת של בית המרקחת מ' נייגר (M. Neiger Pharmacie) בראש פינה. נשלחה בדואר רשום מצפת (SAFED). חותמת דואר שלמה 14 NOV 95 בצבע כחול הקושרת לגב המעטפה שני בולים עות'מאניים בערך 1 קורוש כל אחד. חותמת רישום מלבנית עם הכיתוב RECOMMANDÉE (זו המעטפה הרשומה היחידה הידועה מראש פינה שעברה דרך צפת, ובצידה נכתב מספר הרישום בכתב יד 1323). נשלחה ללונדון עם חותמת הגעה 27 NO 95 על הגב. המעטפה נחתמה באמצעות חותם שעווה.

פריט מספר 14: גלויה עם בול מודפס (דבר בולים) בערך של 20 פארה שנשלחה לווינה ועליה הותמט פרטית בעברית. הותמט דואר סגולה של זמארין מתאריך 6.7.1914 (החותמת להלן היא דוגמה מוגדלת באיכות גבוהה שאינה זו שמופיעה על הפריט עצמו). הותמט דואר שחורה דור-לשונית של חיפה מיום 28.7.1914.

3.7. 1 באוקטובר 1914 עד סוף ספטמבר 1918

פריט מספר 15: גלויה בתוך הארץ שנשלחה לראש פינה. ביול בערך 30 פארה: 20 פארה תעריף משלוח גלויות + 10 פארה מס יתומי מלחמה. הותמט מתומנת שחורה "Zamarin" מתאריך 18.2.1916, לצד חותם נגטיב אליפטי של הצנזורה בחיפה "חיפה עבר צנזורה 1915". הותמט מעבר "SAFED 2" מתאריך 20.2.1916.

ה. רחובות (דוראן) – הוקמה ב־6 במרץ 1890

- אוכלוסייה (אומדן): 281 (1898), 280 (1900), 600 (1909), 600 (1910), 1070 (1914), 1100 (1915), 1200 (1918).
- משרד דואר עות'מאני: ספטמבר 1910 עד נובמבר 1917.
- מדריך משרד הדואר והטלגרף העות'מאני (PTT): לא רשום.
- שירות דואר רשום: כן.
- דואר חבילות: לא.
- משרד הדואר האוסטרי: תושבי המקום העבירו דברי דואר לסניף הדואר האוסטרי בראשון לציון.

ה.1. לפני ספטמבר 1910

תושבי רחובות השתמשו בדואר האוסטרי בשל שירות "דואר חנם" שסיפק ליפו וממנה וכן ליישובים חקלאיים יהודיים אחרות במחוז יפו (ראשון לציון, גדרה, נס ציונה). סניף הדואר העות'מאני ברחובות נפתח כדי להתחרות בדואר האוסטרי. לא ראיתי דוגמאות מדווחות של דברי דואר שנלקחו ליפו מרחובות לצורך טיפול של רשות הדואר

- מדריך משרד הדואר והטלגרף העות'מאני (PTT): רשום משנת 1899 ואילך כסניף המקבל דואר רגיל ליעדים מקומיים ובינלאומיים בלבד.
- הותמט דואר של משרד הדואר העות'מאני: ספטמבר 1912 עד סוף ספטמבר 1918.
- שירות דואר רשום: כן.
- דואר חבילות: לא.
- משרד הדואר האוסטרי: לא, אך ארגון מקומי השתמש בחותמות עזר עבריות ושלח דברי-דואר למשרד הדואר האוסטרי בחיפה, שהיה פעיל מאז 1885.

1.7. לפני ספטמבר 1912

פריט מספר 13: 5.12.1898, השימוש הידוע המוקדם ביותר בזכרון יקב בחותמת מסוג R של איגוד הדואר העולמי (UPU). המעטפה נשלחה על-ידי "Les DÉPÔTS GÉNÉRAUX à ZICRON-JACOB" ונשלחה מחיפה לווינה. המעטפה, שמשקלה היה כפול, בוילה בבולים עות'מאניים בערך 3 קורוש: 1 קורוש עבור תעריף רגיל + 1 קורוש על משקל נוסף + 1 קורוש דמי רישום. על שני הבולים, בחזית המעטפה, הותמט של חיפה מתאריך 5.12.1898 (חותמת מס' 650). הותמט מעבר של אלכסנדריה מתאריך 7.12.98 על גב המעטפה.

2.7. 1913 – 30 בספטמבר 1914

מעבר של פורט סעיד מתאריך 12 IV 27 וחותרת הגעה לבראילה מתאריך 6. MAI 12

ה.3. 1 באוקטובר 1914 – נובמבר 1917

פריט מספר 18: גלויה שנשלחה לברלין בתאריך 16 באוקטובר 1916. נראה כי נשלחה בביול-חסר של 10 פארה (ערך ביול של 20 פארה במקום 30 פארה) לאחר שהתערפים השתנו ב-14 ביולי 1916. חותמות צנזורה ניכרות על פני הגלויה.

מספר יישובים חקלאיים יהודיים שקיבלו שירות מסניפי דואר עות'מאניים בערים מרכזיות

א. מטולה (מרג' עיון) – נוסדה ב-1896

- אוכלוסייה (אומדן): 233 (1898), 300 (1914).
- קיבלה שירות ממשרד הדואר העות'מאני במרג' עיון משנת 1884 עד סוף ספטמבר 1918.
- מדריך משרד הדואר והטלגרף העות'מאני (PTT): מרג' עיון הייתה רשומה במדרכי משרד הדואר העות'מאני משנת 1884 ואילך כמקבלת דברי דואר רגילים לכל היעדים.
- שירות דואר רשום: מאז 1899.

מטולה (גליל העליון) مستودع عمومي مطلة مرجعيت

Dépôts Généraux - Metoula (Mergé-Ayoun)

העות'מאנית ביפו. לעומת זאת, קימות דוגמאות מתועדות על דברי דואר שנשלחו דרך יפו באמצעות הדואר האוסטרי.

פריט מספר 16: גלויה מבויילת בערך 20 פארה שנשלחה לברלין בתאריך 21.1.1903 באמצעות הדואר האוסטרי. תוכן ההודעה בעברית מאת ישראל טלר, סופר ומורה ברחובות מן העלייה הראשונה. נכתבה ב"רחובות בארץ הקודש". נשלחה באמצעות הדואר האוסטרי ביפו ועליה חותמת "OESTERREICHISCHE POST". חותמת הגעה לברלין (CHARLOTTENBURG 4) מתאריך 30.1.1903.

ה.2. ספטמבר 1910 – 30 בספטמבר 1914

פריט מספר 17: מכתב שנשלח לבראילה שברומניה ועליו בול עות'מאני בערך 1 קורוש עם חותמת דואר סגולה של דוראן-יפו (החותמת מתחת לפריט היא דוגמה מוגדלת באיכות גבוהה שאינה זו שמופיעה על הפריט עצמו) מתאריך 21.04.12. בגב המעטפה חותמת

ב. כפר תבור (מְסָחָה) – נוסדה ב־1901

- קיבלה שירות ממשרדי הדואר בטבריה ובנצרת.
- אוכלוסייה (אומדן): 250 (1914).

פריט מספר 19: גלויה שנשלחה לרומניה בתאריך 9 בספטמבר 1912 עם בולים עות'מאניים בערך 20 פארה (2 * 10). חותמת דואר חלקית מתאריך 20.9.1912. חותמת מעבר של HARLAU מתאריך 9 OCT 912. חותמת הגעה של FRUMUSICA. ההודעה על הגלויה נכתבה ביידיש להוריו של השולח ברומניה. בראש ההודעה צוין באותיות לטיניות כי היא נשלחה מ־"Mesha Prés Tiberiade Via Caiffa – Palestina" (מסחה, סמוך לטבריה, דרך חיפה – פלשתינה).

ג. יבנאל (יָמָה) – נוסדה ב־1901

- קיבלה שירות ממשרד הדואר בטבריה.
- אוכלוסייה (אומדן): 450-400 (1911), 700-300 (1914).

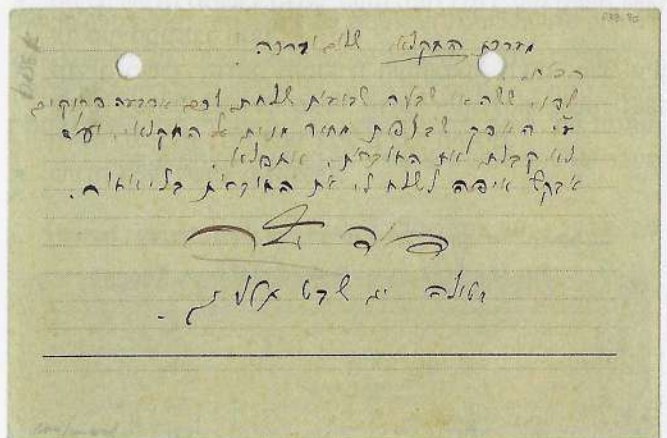
פריט מספר 22: גלויה עם בול בערך 20 פארה. חותמת דואר של טבריה מתאריך 31.7.1913. ההודעה כתובה בעברית ונכתבה ב"יבנאל" בתאריך כ"א בתמוז תרע"ג (29.6.1913). הגלויה נשלחה לד"ר ארתור רופין – יפו. חותמת מעבר של חיפה (CAIFFA) מתאריך 31.7.1913.

ד. מנחמיה (מלחמיה) – נוסדה ב־1901

- קיבלה שירות ממשרדי הדואר בטבריה ובחיפה.
- אוכלוסייה (אומדן): 100 (1914).

פריט מספר 19: מעטפה מסחרית מודפסת עם כיתוב תלת-לשוני (עברית, ערבית וצרפתית) "Dépôts Généraux Metoula Mergé-Ayoum" שנשלחה לרוסיה בשנת 1910 דרך מרג' עיון. בוילה בשני בולים בערך של 20 פארה כל אחד. חותמת דואר של מרג' עיון (Merjjaoun); החותמת לצד הפריט היא דוגמה מוגדלת באיכות גבוהה שאינה זו שמופיעה על הפריט עצמו) מתאריך 24.12.1910. על גב המעטפה חותמת מעבר של ביירות (BEYROUTH) מתאריך 26.12.1910 וחותמת הגעה של אודסה מתאריך 24.12.10.

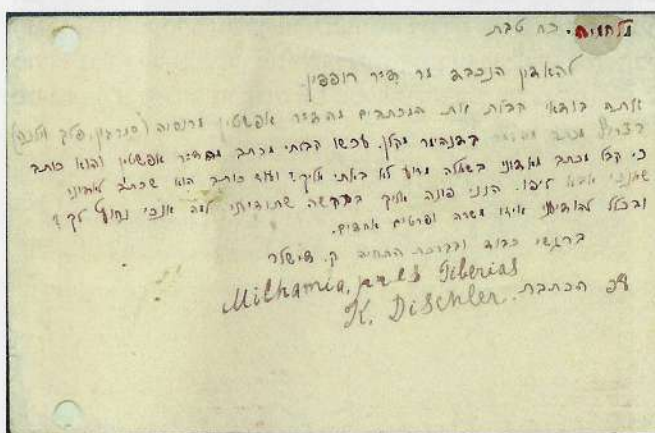

פריט מספר 20: גלויה שנשלחה ליפו ב־1913 עם בול בערך 20 פארה ועליה חותמת עות'מאנית עגולה דו־לשונית כחולה. קיימת רק דוגמה ידועה אחת נוספת של חותמת זו בכחול. הגלויה נכתבה בעברית במטולה ביום י"ג שבט תרע"ג לעורך של כתב העת "החקלאי", והיא כוללת תלונה על כך שהכותב לא קיבל את החוברות לאחר ששלח למערכת את הכסף מבוק בצפת.

ביולי 1916 ל-30 פארה. צונזרה בזמון (סרביה). תוכן הגלויה מתייחס לחוות מגדל.

1. כנרת - נוסדה ב-1908

- קיבלה שירות ממשרד הדואר בטבריה.
- אוכלוסייה (אומדן): 100 (1914).

Shr geehrter Herr Ulitsky
 Ich weiss nicht wie zu verstehen
 den Chaos in meiner Geldangelegenheiten

פריט מספר 25: גלויה מבויילת בערך 20 פארה שנשלחה ליפו בתאריך 21 ביולי 1912, בתעריף שליחת גלויה בתוך הארץ. חותמת של טבריה מתאריך 21 ביולי, יום לאחר כתיבת הגלויה בכנרת (20 ביולי), כפי שמצוין בהודעה על גב הגלויה (ראו לעיל).

פריט מספר 23: גלויה מבויילת בערך 20 פארה עם חותמת 2 CAIFFA מתאריך 1.1.13. ההודעה נכתבה בעברית והכתובת להחזרה "Milhamia prés Tiberias".

2. מרחביה - נוסדה ב-1911

- קיבלה שירות ממשרד הדואר בחיפה.
- אוכלוסייה (אומדן): 100 (1914).

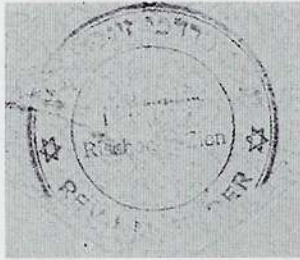

ה. מגדל - נוסדה ב-1910

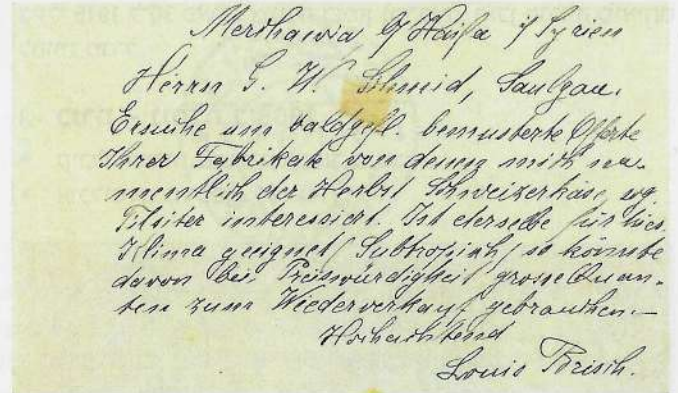
- קיבלה שירות ממשרד הדואר בטבריה.
- אוכלוסייה (אומדן): 50 (1914).

פריט מספר 24: גלויה עם בול בערך 20 פארה שנשלחה בתאריך 14 ביולי 1916 להולנד, ימים ספורים לפני העלאת תעריפי הדואר ב-14

פריט מספר 27: מכתב שנשלח מראשון לציון (חותמת השולח בגב המעטפה, לעיל) לקהיר, עם בול שני בולים בצבע כחול-קובלט בערך נקוב של 5 מיל (הדפס רכב על גבי הערך של 1 פיאסטר המודפס על הבול). הבולים חתומים בחותמת תאריך עגולה של הדואר הצבאי הבריטי "FPO GM 12 MR 18". זהו מכתב מהסוג המכונה "משולם מראש" ("prepaid"). המעטפה נושאת שתי חותמות צנזורה שונות וחותמת הגעה מה-14 במרץ על גבה. זהו אחד מארבעה מכתבים שעליהם צמד בולים מסוג זה (לא קיימים מכתבים עם מספר גבוה יותר של בולים).

פריט מספר 26: גלויה מבולית בערך 20 פארה שנשלחה לגרמניה באמצעות הדואר העות'מאני בתאריך 17.9.12 ועליה חותמת-דואר עות'מאנית CAIFFA2. הגלויה נכתבה במרחביה על-ידי האגרונום לואיס ברייש (Breisch) שעבד עבור המושבות היהודיות.

סיכום: הטיפול בדואר של היישובים החקלאיים היהודיים לאחר סגירת סניפי הדואר העות'מאניים

מסוף 1917 ועד סוף מלחמת העולם הראשונה כבש חיל המשלוח המצרי (EEF), כוח צבאי של האימפריה הבריטית, אזורים שונים בארץ-ישראל, לרבות היישובים החקלאיים היהודיים. סניפי הדואר העות'מאניים נסגרו וה-EEF קבע סידורי דואר זמניים שאיפשרו לתושבי הארץ לשלוח ולקבל דואר. הסדרים אלה כללו הדפסת בולים החל מפברואר 1918 ושימוש בסניפי דואר צבאיים, בעיקר בירושלים וביפו, לצורך טיפול בדואר. באף אחד מהיישובים החקלאיים היהודיים לא הוקמו סניפי דואר בריטיים בתקופה זו. דואר שנשלח אל היישובים הללו או מהם ניתן לזהות רק בעזרת הפרטים הכתובים בחזיתו, בגבו, ולעתים רק מתוכנו. להלן מובאות דוגמאות לכל אחד מחמשת היישובים החקלאיים היהודיים שבהם פעלו לפני סניפי דואר עות'מאניים.

פריט מספר 28: דואר "משולם מראש" אזרחי - מעטפה שנשלחה מראשון לציון לאלכסנדריה. צמד בולים בערך 5 מיל משולי הגיליון העליונים ועליהם חותמת דואר "FPO GMI 12 AP 18". צונזר. חותמת הגעה של אלכסנדריה מתאריך 18 AP 15. הועבר לקהיר והוחתם בחותמת הגעה 18 AP 16.

א. ראשון לציון

ב. פתח תקווה

ד. רחובות

פריט מספר 29: מעטפה שנשלחה לקהיר ועליה בול בצבע כחול עמוק בערך 1 פיאסטר שעליו חותמת משרד הדואר הצבאי SZ 45 מתאריך 5. MAR 18 1918. (נבדק על-ידי הצנזור "Passed by" (Censor) שונות (אחת מהן "E.E.F. BASE CENSOR").

פריט מספר 31: גלויה משולמת מראש ועליה בול בערך 5 מיל. הגלויה הוחתמה ב-FPO GM1 לאחר שנשלחה מ-APO SZ32 ביפו בתאריך 29 ביוני 1918. כתובת השולח ברחובות כתובה בתחתית הגלויה.

ה. זכרון יעקב

פריט מספר 32: גלויה שנשלחה בתאריך 20 באוקטובר 1918 לקהיר. צונזרה והוחתמה ב-APO SZ 57 (חיפה). ביולי יתר שכן תעריף שליחת גלויה היה 4 מיל. התעריף של 1 פיאסטר היה זה של מכתב רגיל. ■

ג. ראש פינה

פריט מספר 30: מכתב רשום שנשלח ללוצרן שבשווייץ דרך צפת ועליו שני בולים בערך 1 פיאסטר כתשלום עבור שליחת דואר לחו"ל + דמי רישום. חותמת מתאריך 16 במאי 1919. חותמת הגעה מתאריך 9 ביוני 1919. חותמת מעבר של מצרים. על לשון המעטפה בגב מצוין "ראש פינה".

רומנו בית מכירות בולים בע"מ

מכירות פומביות של:

בולים, מעטפות, גלויות, אוטוגרפים,

ספרות ומטבעות ישראל והעולם, יודאיקה ושואה.
יבואן בלעדי לאביזרי ואלבומי "LINDNER" גרמניה.

כתובתנו: דיזינגוף סנטר, תל אביב קומה 2 חנות מס': B-245

ת.ד. 20365 תל אביב, מיקוד 61231

שעות פתיחה: א-ה: 9:30-19:00, ו' 9:30-15:00

Website: www.romanoauctions.com

Email: Romanostamps@gmail.com

טלפון 03-5250119, טלפון/פקס: 03-5282790, נייד: 052-6944650

בולי גלעדי

בולי ישראל, חו"ל, נושאים ויודאיקה,
בולי הרשות הפלסטינית

מבצע אלבום 30 דף שורות שקופות רקע שחור

תוצרת גרמניה LEUCHTTURM

יבואן פס' HAWID

רח' אלנבי 76 תל אביב קומה ב'

טלפון נייד: 054-5390225; אימייל: gilastamps@gmail.com

דואר צבאי של הכוחות האוסטרליים בפלשתינה במהלך מלחמת העולם השנייה

חלק ב'

יעקב כהן

הופחתו כדי מחצית, ל-9 פני, עם בול אוסטרלי בעיצוב של קנגורו. תעריף 9 פני שקול ל-30 מיל ובעקבות מלאי מוגבל של בול הקנגורו השתמשו בבולי גוף מנדטוריים ("פיקטוריאלי"). במרוצת הזמן נוצר מחסור בחותמות האוסטרליות שהביאו היחידות הראשונות עם הגעתן ארצה והיה צורך דחוף בחותמות למלא את החסר. הפתרון שנמצא היה לשאול חותמות מהדואר הצבאי הבריטי עד להגעתן של חותמות חדשות מאוסטרליה. הטבלה המובאת כאן משקפת את מצאי החותמות החדש שהיה בשימוש היחידות הצבאיות האוסטרליות בפלשתינה.

ב חלק א' של המאמר סקרתי את מעורבותם של הכוחות האוסטרליים בפלשתינה במהלך מלחמת העולם השנייה ואת יחידות הדואר הצבאי שבאו לתת מענה לתקשורת עם הבית. כפי שציניתי, במלחמת העולם השנייה לא התקיים מבצע צבאי בפלשתינה וזו שימשה בעיקר כזירת אימונים וכמקום מנוחה עבור הכוחות האוסטרליים וכוחות נוספים של בעלות הברית, וכן כמקום טיפול והחלמה עבור החולים והפצועים. באותה עת חששו הבריטים מפעולות שונות שתבצענה מדינות הציר לכיבוש תעלת סואץ, שאכן התרחשו עם הפלישה האיטלקית למצרים בספטמבר 1940, שהחלה בפועל את המערכה בצפון אפריקה.

פלשתינה הייתה בסיס היציאה של הכוחות האוסטרליים במערכה שהתחוללה בסוריה ולבנון ביוני-יולי 1941 שנוהלה כנגד כוחות צרפת של וישי. השתתפו במערכה הדיוויזיה השביעית והבריגדה ה-17 של הדיוויזיה השישית של הכוחות האוסטרליים. המפה שלפנינו מתארת את סדר הכוחות ותוכנית הפעולה לפריצה בחזית רחבה מעבר הירדן ומפלשתינה. חטיבה אוסטרלית אחת נעה לאורך החוף מראש הנקרה לביירות וטריפולי, חטיבה אוסטרלית שנייה יצאה ממטולה לכיוון בקעת הלבנון (מסומנים בחיצים אפורים). שיתוף הפעולה של היישוב עם המאמץ הבריטי כלל הקמת רשתות ריגול וחבלה בסוריה ובלבנון וכן שיתוף הפלמ"ח בלחימה כהכנה לפלישה. המערכה הסתיימה בניצחון מכריע של בעלות הברית, בכיבושן של סוריה ולבנון, נסיגה מסודרת של כוחות צרפת של וישי כתוצאה מהסכם עם הבריטים והעברתן לשלטון אנטי צרפת החופשית. הכוחות האוסטרליים סיימו את משימתם במערכה בתחילת 1942.

היחידות האוסטרליות היו פטורות מתשלום עבור משלוח דברי דואר לאוסטרליה בדואר יבשתי אך חויבו עבור משלוח בדואר אוויר ובדואר רשום. התשלום עבור דואר אוויר היה 60 מיל ל-15 גר' (½ oz.) עם בולי פלשתינה. מסוף חודש נובמבר 1940 תעריפי דואר אוויר

טבלת חותמות שהושאלו על-ידי הדואר הצבאי הבריטי ליחידות האוסטרליות

מס' סידורי	חותמת דואר	מיקום יחידת הדואר	תאריך שימוש	הערות
15	F.P.O. 444	בית החולים, עזה	(10.1.42)-8.9.41	A.G.H. 1/2
16	F.P.O. 445	בית החולים, רחובות	31.12.42-(30.9.41)	A.G.H. 7
17	E.605	דימרה (Dimra) צ. עזה	8.7.42-(1.5.41)	תאריך אחרון מעודכן, 1AU42
18	E.607	תל אביב	(4.10.42)-20.11.41	תאריך אחרון מעודכן, 2NO42
19	E.609	עזה, גבעה 69	(14.7.41)-(13.2.41)	
20	E.611	ג'וליס	(13.7.41)-(17.2.40)	

סדרה חדשה של חותמות שהגיעו מאוסטרליה

מס' סידורי	חותמת דואר	מיקום יחידת הדואר	תאריך שימוש	הערות
21	A.I.F. Field P.O. No. 5	ברבארה (Barbara) כפר ויתקין	(9.7.41)-20.4.40 (28.11.42)-(16.7.41)	
22	A.I.F. Field P.O. No. 6	ג'וליס	(9.1.43)-18.2.40	
23	A.I.F. Field P.O. No. 7	קסטינה מר'אזי (Murghazi), מרכז רצועת עזה	30.4.41-(9.12.40) 16.4.42-1.5.41	
24	A.I.F. Field P.O. No. 8	נצרת	(3.11.42)-(31.5.41)	
25	A.I.F. Field P.O. No. 9	ח'אסה (Khassa), צפונית לעזה	(2.12.42)-(2.12.40)	
26	A.I.F. Field P.O. No. 10	עזה, גבעה 69	(21.12.42)-(13.2.41)	
27	A.I.F. Field P.O. No. 11	ירושלים, מלון פאסט	(10.11.42)-(24.10.40)	
28	A.I.F. Field P.O. No. 13	עזה, קילו 89	28.1.42	NS (not seen) לא נראה
29	A.I.F. Field P.O. No. 14	חיפה	(26.11.41)-(26.7.41)	

חותמות שהושאלו מרשות הדואר המנדטורית של פלשתינה

מס' סידורי	חותמת דואר	מיקום יחידת הדואר	תאריך שימוש	הערות
30	AUS FPO 33	ברבארה (Barbara)	11.1.42-(6.1.42) 19.1.43-4.12.42	
31	AUS FPO 35	ח'אסה (Khassa), צפונית לעזה	20.1.43-5.12.42	
32	AUS FPO 36	בית ג'ר'א (Beit Jirja), עזה	23.1.43-6.12.42	
37	AUS FPO 37	אלבורייג' (El Bureij), עזה	23.1.43-4.12.42	

לקריאה נוספת:

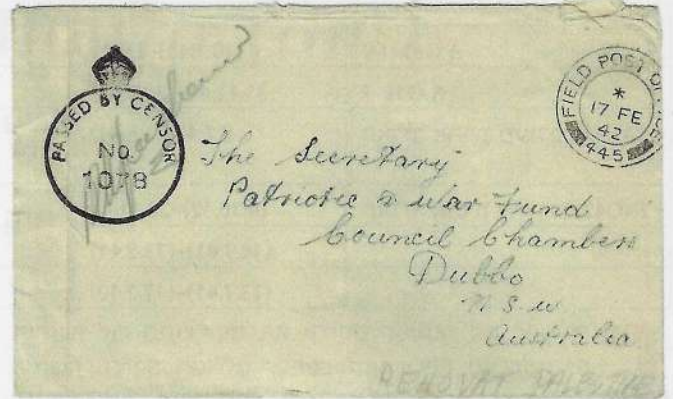
History of the Australian Military Postal Services 1914-1950/Edward B. Proud, 1991

Postmarks of the Australian Forces 1939-1953/Stephenson Stobbs, 1984

מן התאריך המופיע ברשומות (8.7.42). בנג המעטפה חותמת "קנה אגרת בטחון לחיסכון" 18 באוגוסט 1942 Coonoor.

1. **מכתב שנשלח מיחידת דואר שדה FPO 445 הממוקמת ברחובות לדובו, אוסטרליה**

3. **מכתב שנשלח מיחידת דואר צבאי M.P.O. E.607 לסידני, אוסטרליה**

מכתב שנשלח בדואר יבשתי בתאריך 17 בפברואר 1942 מיחידת דואר A.G.H. 445 הממוקמת בבית החולים האוסטרלי ברחובות 7 A.G.H. (Australian General Hospital) לדובו (Dubbo) שבאוסטרליה. חותמת צנזורה שחורה מנדטורית מס' 1078 מסוג E על-פי Proud. חותמת F.P.O.445 הייתה בשימוש ביחידות אוסטרליות באנגליה והושאלה לדואר האוסטרלי בפלשתנה עקב המחסור בחותמות. כאמור, היחידות האוסטרליות היו פטורות מתשלום עבור דואר יבשתי.

2. **מכתב שנשלח מיחידת דואר שדה FPO E.605 הממוקמת בדימרה (Dimra), צפונית לעזה, לקונור (Coonoor) שבדרום הודו**

מכתב שנשלח בדואר אוויר בתאריך 1 באוגוסט 1942 מיחידת דואר (Coonoor) שדה E.605 הממוקמת בדימרה, צפונית לעזה, לקונור (Coonoor) שבדרום הודו ונשא בול בריטי בערך של 10 פני. חותמת צנזורה מנדטורית מלבנית מיחידת צנזורה מסוג X על-פי Proud. חותמת צנזורה הודית מתומנת DHD/6 (קידוד של תחנת מדראס). ה-1 באוגוסט 1942 היה תאריך שימוש מאוחר יותר בחותמת E.605

4. **מכתב שנשלח מיחידת דואר שדה FPO E.609 לסידני, אוסטרליה**

מכתב שנשלח בדואר אוויר בתאריך 1 באוגוסט 1942 מיחידת דואר (Coonoor) שדה E.605 הממוקמת בדימרה, צפונית לעזה, לקונור (Coonoor) שבדרום הודו ונשא בול בריטי בערך של 10 פני. חותמת צנזורה מנדטורית מלבנית מיחידת צנזורה מסוג X על-פי Proud. חותמת צנזורה הודית מתומנת DHD/6 (קידוד של תחנת מדראס). ה-1 באוגוסט 1942 היה תאריך שימוש מאוחר יותר בחותמת E.605

מכתב שנשלח בתאריך 5 במאי 1941 מיחידת דואר שדה FPO E.609 לסידני שבאוסטרליה ונושא בול קנגורו אוסטרלי בערך של 9 פני. יחידת שדה מס' 6 הייתה ממוקמת בג'וליס בין התאריכים 18.2.40-9.1.43. חותמת צנזורה מלבנית מס' 2713 מסוג A (על-פי Proud) וחותמת מוטבעת אדומה ובתוכה כיתוב A.C.F. (Australian Comforts Fund) - הקרן לרווחת החיילים האוסטרליים. השמאלית של המעטפה.

5. מכתב שנשלח מיחידת דואר שדה FPO E.611 לסקון, אוסטרליה

מכתב שנשלח בתאריך 2 ביולי 1941 מיחידת דואר שדה FPO E.611 לסקון (Scoun), אוסטרליה ונושא בול קנגורו אוסטרלי בערך של 9 פני. יחידת דואר שדה E.611 הייתה ממוקמת בג'וליס בין התאריכים 17.12.40-13.7.41. חותמת צנזורה מנדטורית משולשת מס' 2262 מסוג B (על-פי Proud). המעטפה עם מפה מודפסת של אוסטרליה ובתוכה סמל ימק"א.

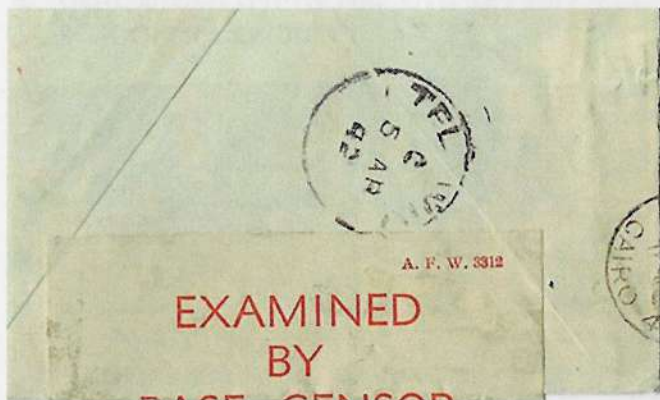
6. מכתב שנשלח מיחידת דואר שדה AIF Field no. 6 לפראמאטה, אוסטרליה

מכתב שנשלח בתאריך 1 בדצמבר 1941 מיחידת דואר שדה AIF Field no. 6 לפראמאטה (Paramatta) שבאוסטרליה ונושא בול קנגורו

אוסטרלי בערך של 9 פני. יחידת שדה מס' 6 הייתה ממוקמת בג'וליס בין התאריכים 18.2.40-9.1.43. חותמת צנזורה מלבנית מס' 2713 מסוג A (על-פי Proud) וחותמת מוטבעת אדומה ובתוכה כיתוב A.C.F. (Australian Comforts Fund) - הקרן לרווחת החיילים האוסטרליים.

7. מכתב שנשלח מיחידת דואר שדה AIF Field no. 6 לקהיר שבמצרים

מכתב שנשלח בדואר יבשתי בתאריך 4 באפריל 1942 מיחידת דואר שדה AIF Field no. 6 לקהיר שבמצרים ונושא בולי נוף מנדטוריים של 3x5 מיל, סה"כ 15 מיל. תעריף נכון למועד זה. כאמור, יחידת דואר שדה 6 הייתה ממוקמת בג'וליס. חותמות מנדטוריות בפני המעטפה: חותמת משולשת מס' 201x מסוג B וחותמת עגולה מס' 1155 מסוג E (על-פי Proud). בנוסף חותמת עגולה עם מספר 50 במרכזה מסוג T המיוחסת לשירות המודיעין הצבאי. חותמות מצריות בפני המעטפה: Egyptian censor censorship dept. שחורה ו"deputy chief field censor Proud type R) בצבע סגול. סרט צנזורה בצבע בז' שנבדק במצרים: Examined by Base Censor עם סימון A.F.W. 3312. בגב המעטפה חותמת תל אביב עגולה מתאריך 5 באפריל 1942 וחותמת הגעה של קהיר מתאריך 11 באפריל. מכתבים שנשלחו ליעדים שונים ולא לאוסטרליה הם בדרך כלל נדירים יותר.

את המכתב, שבעצם השימוש במעטפות מסוג זה, קיבל את ההצהרה המודפסת עליהם שלפיה הוא "מאשר בכבודו כי תוכן המעטפה מתייחס רק לנושאים פרטיים ומשפחתיים".

10. מכתב שנשלח מיחידת דואר שדה A.I.F. Field P.O. להובארט, טסמניה, שבאוסטרליה No. 9

מכתב שנשלח בתאריך 30 באוקטובר 1941 מיחידת דואר שדה A.I.F. Field P.O. No. 9 להובארט, טסמניה, שבאוסטרליה ונושא בול אוסטרלי של 9 פני עבור דואר אוויר ועוד 3 פני עבור דואר רשום. חותמת מלבנית אוסטרלית מס' 1966 של דואר רשום וחוטמת מנדטורית משולשת מס' 3057 מסוג B. יחידת שדה מס' 9 הייתה ממוקמת בח'אסה (Khassa; מצפון לעזה). גב המעטפה חותמת A.I.F. Field P.O. No. 9 בתאריך 30 באוקטובר 1941, חותמת יחידת שדה Base P.O. B.W.1 שמוקמה בעזה מתאריך 30 באוקטובר 1941 (5.1.42-6.8.40), חותמת הגעה רשומה של הובארט מתאריך 10 בנובמבר 1941, שלושה ימים לאחר ההתקפה על פרל הרבור ויומיים לאחר שארצות הברית הכריזה מלחמה על יפן.

11. מכתב שנשלח מיחידת דואר שדה A.I.F. Field P.O. לנוי ג'רזי שבארצות הברית No. 10

מכתב שנשלח בתאריך 31 ביולי 1941 מיחידת דואר שדה A.I.F. Field P.O. No. 9 לנוי ג'רזי שבארצות הברית ונושא בול אוסטרלי של 9

8. מכתב שנשלח מיחידת דואר שדה A.I.F. Field P.O. למלבורן, אוסטרליה No. 7

מכתב שנשלח בתאריך 27 בספטמבר 1941 מיחידת דואר שדה A.I.F. Field P.O. No. 7 למלבורן שבאוסטרליה ונושא שלושה בולים אוסטרליים של 3 פני כל אחד. סך הכל 9d. תעריף נכון לדואר אוויר. יחידת שדה מס' 7 הייתה ממוקמת באותה עת במר'אזי (השם נכתב על המעטפה (Murghazi) שבמרכז רצועת עזה (16.4.42-1.5.41). חותמת צנזורה משולשת מס' 3376 מסוג B.

9. מכתב שנשלח מיחידת דואר שדה A.I.F. Field P.O. ליארה שבאוסטרליה No. 8

מעטפת "שבועת כבוד" שנשלחה בתאריך 15 באוגוסט 1941 מיחידת דואר שדה A.I.F. Field P.O. No. 8 ליארה (Yarra) שבאוסטרליה ונושאת בול קנגורו של 9 פני. יחידת שדה מס' 8 הייתה ממוקמת בנצרת (2.12.40)-(2.12.42). חותמת צנזורה משולשת מס' 3261 מסוג B בפני המעטפה ותווית כחולה של דואר אוויר מודבקת בפניה השמאלית העליונה.

מעטפות שבועת כבוד הונהגו על-ידי הצבא הבריטי במהלך מלחמת העולם הראשונה ובהמשך שוב, במהלך מלחמת העולם השנייה. מטרתן הייתה להקל את העומס על הצנזורה הצבאית ולהעביר את האחריות על הצנזורה של פרטים צבאיים לחייל הכותב

מעטפה בשימוש חוזר שנשלחה בתאריך 18 באוגוסט 1941 מיחידת דואר שדה A.I.F. Field P.O. No. 11 לתעלת סואץ. יחידת דואר שדה 11 הייתה ממוקמת במלון פאסט (Fast Hotel) בירושלים בתאריכים (24.10.40)-(10.11.42). 3 חותמות מנדטוריות משולשות מס' 1906, 3295 ו-3393. בגב המעטפה תווית לבנה עם הכתובת: A.C.F. Gaza (Australian Comfort Fund) Military Post) וחותמת אליפטית סגולה ועליה הכיתוב Aust. H.Q. חותמת הגעה M.P.O. יחידת שדה צבאית (Office) יחידה E.608 בתאריך 19 באוגוסט 41 שהייתה ממוקמת בתעלת סואץ (על-פי סטובס בתאריכים 1.12.41-4.41). המעטפה הייתה בשימוש ראשוני על-ידי יחידת מודיעין ועליה חותמות של IMMEDIATE ו-SECRET וחותמת מלבנית אדומה מתאריך 10 באוגוסט 1941 ובה הכיתוב Army Signals וכן חותמת מלבנית שחורה עם אותו תאריך ובה הכיתוב A.S.C.

13. מכתב שנשלח בדואר רשום מיחידת דואר שדה A.I.F. Field P.O. No. 13 למוני פונדס שבאוסטרליה

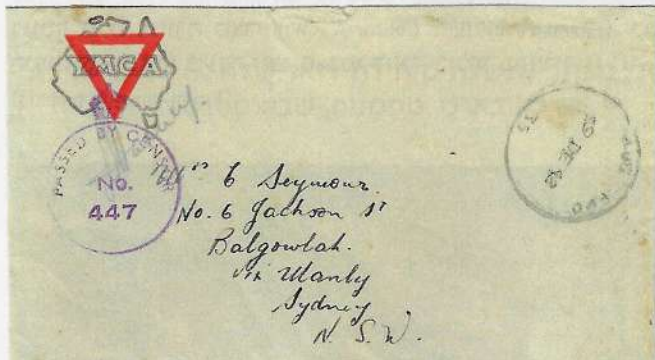
פני עבור דואר אוויר. יחידת שדה מס' 10 מוקמה בגבעה 69 בעזה בתאריכים (13.2.41)-(21.12.42). חותמת משולשת מנדטורית מס' 1762 ומס' 3100 וחותמת מצרית סגולה Deputy Chief Field Censor. בנוסף סרט צנזורה מצרי (Examined by Base Censor A.F.W.). בגב המעטפה חותמת מעבר מצרים, דמי דואר שולמו בתאריך 8-AU-41 (Egypt, postage prepaid).

12. מעטפה בשימוש חוזר שנשלחה מיחידת דואר שדה A.I.F. Field P.O. No. 11 לתעלת סואץ

15. מכתב שנשלח בדואר מיחידת דואר שדה AUS FPO 35 לסידני, אוסטרליה

מכתב שנשלח בדואר יבשתי מיחידת דואר שדה AUS FPO 35 לסידני, אוסטרליה בתאריך 9 בדצמבר 42. יחידת דואר שדה מס' 35 הייתה ממוקמת בה'אס' שמצפון לעזה בתאריכים 5.12.42-20.1.43. בשימוש בפלשתינה רק כחודש ומחצה. חותמת צנזורה עגולה מס' 447. חותמות יחידות שדה מס' 32-38 בתאריכים דצמבר 42-ינואר 43 נמצאו עם הכוחות האוסטרליים שהמתינו להפלגה חזרה לאוסטרליה כדי להצטרף למלחמה מול יפן באסיה. המעטפה עם מפה מודפסת של אוסטרליה ובתוכה סמל ימק"א (בדומה לפריט מספר 5).

מכתב שנשלח בדואר רשום בתאריך 28 בינואר 1942 מיחידת דואר שדה A.I.F. Field P.O. No. 13 למוני פונדס (Moonee Ponds), מחוז ויקטוריה, שבאוסטרליה. המכתב נושא בולי נוף מנדטוריים ("פיקטוריאלי") בערכים: 2, 3, 4, 5, 6, 10 מיל. סה"כ 30 מיל. בנוסף בול קנגורו אוסטרלי בערך 9 פני (השקול ל-30 מיל מנדטוריים), סה"כ 60 מיל ובנוסף בול בערך 3 פני עבור דואר רשום.

יחידת דואר שדה מס' 13 הייתה ממוקמת בקילו 89, עזה. המכתב נושא חותמת צנזורה מנדטורית מס' 3076 וסרט צנזורה חלקי בצבע בז'. חותמת דואר רשום מלבנית אוסטרלית ועליה נכתב בכתב יד מס' 262 ו-13 F.P.O. חותמת צנזורה אוסטרלית סגולה מס' 196 מסוג H3-8a (British Empire Civil Censorship WWII/J.Little 2008) ובראש החותמת המספר 3 (לציון האזור). בגב המעטפה: A.I.F. Field P.O. no. 13 מתאריך 28 בינואר 42, חותמת Base P.O. 29JA42 B.W.1 של יחידת דואר שדה שמוקמה בב'ר'ב'א'ה ברצועת עזה, מצפון לקילו 89, בתאריכים (16.1.42)-(11.1.43). חותמת הגעה Moonee Registered 2 - Moonee Ponds VIC מתאריך 25 במרץ 42. תעריף של 60 מיל לדואר אוויר לאוסטרליה היה נכון לפני סוף נובמבר 40 ומתאריך זה ואילך נקבע תעריף מוזל של 9 פני (או 30 מיל), וייתכן ששולח המכתב לא היה מעודכן בכך.

המכתב נשלח בדואר יבשתי ולא בדואר אוויר (כפי שניכר מביטול הכיתוב Via Air France ומזמן ההגעה הארוך) כיוון שקווי התעופה שובשו בתחילת שנת 1942, עם כניסת יפן למלחמה בדרום מזרח אסיה ופלישתה למלזיה, לתאילנד, לסינגפור, לבורמה ולקרבות בפיליפינים. פריט נדיר ביותר.

14. מכתב שנשלח מיחידת דואר שדה A.I.F. Field P.O. No. 14 לנורת' פיצרוי שבאוסטרליה

מכתב שנשלח בתאריך 13 באוקטובר 1941 מיחידת דואר שדה A.I.F. Field P.O. No. 14 לנורת' פיצרוי (שמה הנכון פיצרוי נורת'), מחוז ויקטוריה, שבאוסטרליה ונושא בול אוסטרלי בערך 9 פני. יחידת דואר שדה מס' 14 הייתה ממוקמת בחיפה בתאריכים (26.7.41)-(26.11.41). חותמת צנזורה מנדטורית מרובעת מסוג C על-פי Proud. חותמת C שימשה במצרים, בפלשתינה ובסודאן בשנים 1940-1942.

תודות על תרומת בולים לנוער

- יעקב גוטליב
- משפחת כהן לזכרו של חשוב כהן ז"ל
- חנה עוז לזכרו של יעקב עוז ז"ל
- אליהו נתנאל
- אלחנן הנדלסמן ז"ל
- אבישי אהרוניאן
- מיכה סנדר
- שריל פרנסלאו
- אורנה הלוי פינס
- יעקב אטלס לזכרה של האם מלינקה אטלס ז"ל
- דורון מגן
- ניסים פרחי
- עופר צילק
- הדי אור
- נעמי יוספסברג
- אדלה מורנו לזכרו של ליאון מורנו ז"ל
- משפחת שפירו
- מאיר דויטש
- קובי ורותי מירון
- שולה ובני פיורה
- ענת ויוסי בידץ
- שמואל אדלר
- שמעון גליק
- עו"ד ד"ר חיים שטנגר
- ארזה וחנה אנטלר לזכרם של ציפורה ועמוס אנטלר ז"ל
- חנה קליינבאום לזכרו של ד"ר ירוחם שמרין ז"ל

זרחן על בולים כחלק מתהליכי מיון הדואר

יעקב וידס

הסטנדרטיות נקבע על-פי המפרט הטכני של המכונות שרכישתן עמדה אז על הפרק.

2. **קביעת מספרי מיקוד:** באותה תקופה, לא הייתה קיימת קריאה אופטית של מסמכים והמיון האוטומטי שתוכנן התבסס על תרגום הכתובת הכתובה באותיות לכתובת במספרים. התרגום הזה הוטל על שולח המכתב, אשר נדרש להוסיף לכתובת הנמען גם מספר מיקוד. כצעד ראשון נערך מבצע גדול שבו כל עיר חולקה לאזורים קטנים של 20-30 דקות עבודה של דורך וכל אזור כזה קיבל מספר בן 5 ספרות שנקרא "מספר מיקוד". פרסום רב הוקדש לנושא כמו "שיטת המיקוד פועלת" (למי שזוכר) וגם בדיחות על כך לא חסרו בעיתונים.

שני הצעדים האלה אפשרו את המיון האוטומטי של מכתבים, שכלל כאמור את שלושת הצעדים שנזכרו לעיל. המיון האוטומטי נעשה כאשר המכתבים החתומים הובאו באמצעות סרטי הזנה אל מכונות קידוד (איני זוכר אם היו 12 או 24 מכונות כאלה). מול המכונות ישבו קלדניות שהקלידו למכונה את מספר המיקוד. המכונה הטביעה על המעטפה, בצד שמאל למטה, סוג של ברקוד זרחני, בצבע אדום-כתום. המכתבים המקודדים עברו למכונת מיון גדולה שמיינה את המכתבים ליעדים על-פי הברקוד הזרחני. כמובן שדברי דואר גדולים ומכתבים חריגים קבלו טיפול ידני והיו לא מעט כאלה.

לפני שאגע בנושא העיקרי של מאמר זה, הזרחן בבולי הדואר, אבקש להבהיר כי עזבתי את מערך התפעול של שירותי הדואר כבר בשנת 1988 ועברתי לשירות הבולאי, ממנו פרשתי לגמלאות בשנת 2006. כך שאני מחוץ למערכת זה למעלה מ-18 שנים. איני יודע לאן התפתחו שירותי המיון מאז עזיבתי ואיזו טכנולוגיה משרתת אותם היום במבנה החדש. איני יודע גם לענות על השאלה האם הזרחן עדיין מופיע על בולים, אבל אסביר כאן את השימוש בו עד אשר פרשתי מתפקידי בשירות הבולאי.

כאשר התגבשו הרעיונות למיכון תהליכי המיון ותוכניות קונקרטיות החלו לקרום עור וגידים, הוחלט להקדים ולהזמין שתי מכונות פינום והחתמה חדשות ולהציב אותן במיון של דואר תל אביב ששכן אז ברחוב החרש 8. במקביל התנהלה בנייתו של מרכז המיון החדש ביד אליהו.

המכונות היו מתוצרת Toshiba היפנית. התפקיד של המכונות היה לבצע תהליך של פינום המכתבים, להחתים אותם ולהפריד בין מכתבים המיועדים לארץ, מכתבים המיועדים לחו"ל ומכתבים חסרי ביול שגם בהם יש לטפל.

כדי לבצע את פעולת הפינום המקדימה, המכונה הייתה צריכה לזהות את הבול, זיהוי שנעשה על-פי פס הזרחן שהודפס עליו. הדואר הנכנס הונח במיכל הקליטה של המכונה משם נשלף באמצעות סרטי הזנה אשר הריצו אותו בתוך המכונה. הריצה בין סרטי ההזנה גרמה

שנת 1972 סיימתי את לימודי התחלתי לעבוד בשירותי הדואר, אז אגף במשרד התקשורת. באותה עת היו במשרד התקשורת ארבעה אגפים: שירותי הנדסה, שירותי הטלפון, שירותי הדואר ואגף ההנהלה המרכזית.

הייתה זו תקופה של שינויים מרחיקי במשרד הדואר, כאשר השר דאז, שמעון פרס, החליט לשנות את שם המשרד ל"משרד התקשורת". השינוי לא היה סמנטי בלבד, אלא היה שינוי מהותי בקביעת יעדיו של המשרד וההתאמתו למאה ה-20 תוך הטמעת שיטות טכנולוגיות ומודרניות בעבודתו.

במסגרת שינוי זה הוקמה ועדת הרצוג (שבראשה עמד חיים הרצוג, לימים נשיא המדינה) שהציעה שינוי סטטוטורי של השירותים שמעניק המשרד לציבור, כלומר שירותי טלפון ושירותי מסירת דואר. במסגרת זו נקלטו במשרד התקשורת עשרות מהנדסים בוגרי הטכניון שעסקו בין היתר גם בתהליכים הנוגעים לנו – מיכון של תהליכי מיון הדואר.

תהליך העברת הדואר כפי שהיה באותם ימים כלל את איסוף הדואר מתיבות המכתבים ברחובות, מסניפי הדואר ומהסוכנויות השונות בערים והבאת הדואר לבית הדואר. שם קיבל הדואר טיפול ידני שכלל:

- **פינום (facing):** סידור המכתבים עם הבול בצד הימני העליון, כשפניהם אלינו.
- **החתמה:** המכתבים המסודרים באותו כיוון מועברים למכונת החתמה שמטביעה על הבולים חותמת גלים ובבתי דואר קטנים יותר הוחתמו באמצעות חותם-יד. אם הבולים הודבקו שלא במקומם, או שהיו שתי שורות של בולים, הם הוחתמו באופן ידני.
- **מיון:** המכתבים החתומים הועברו למחלקת "מיון ארצי" שם מוינו המכתבים לכל היעדים בארץ, כאשר המכתבים המקומיים (המיועדים לכתובת באותה עיר) עברו למחלקת "מיון דוורים".

את שלושת התהליכים האלה הוחלט למכן באופן שמצד אחד יחסוך כוח אדם ומצד שני יאפשר להתגבר על כמויות הדואר שהלכו וגדלו באותן שנים. כדי לאפשר את תהליכי המיכון היה צריך לבצע מול הציבור שני תהליכים מקדימים עיקריים:

1. **סטנדרטיזציה של מעטפות הדואר:** הנהלת הדואר קבעה מידות סטנדרטיות למעטפות דואר וכל מעטפה שחרגה ממידות אלה נחשבה ל"מכתב חריג" שחויב בתשלום גבוה בהרבה מ"מכתב רגיל". בהתחלה, הביעו יצרני המעטפות התנגדות אך בסופו של דבר הם התיישרו בהתאם לדרישה. זאת, אגב, הייתה אחת הסיבות לירידה החדה – עד כדי היעלמות – במשלוח כרטיסי "שנה טובה" באותן מעטפות קטנות. התקן של המעטפות

הזרחה בוצעה באיכות ובעוצמה הנדרשת ועל כן כמות הרג'קטים עלתה. לדעתי בשל סיבה זו גם אפשר למצוא בין הבולים שעליהם הודפסו פסי זרחן וריאנטים רבים. מהנדס המיון חיפש חלופות לזרחן הבעייתי. בהתחלה דובר על זיהוי באמצעות הציוורים שעל הבולים אבל הפתרון לא היה מושלם. בהמשך דובר על כך שהבולים יודפסו עם ברקוד בשולי הבול אבל השירות הבולאי התנגד לפגיעה בעיצוב הבול וכך נותרו הדברים ככל שאני זוכר.

בשנת 1998 הדפסנו בולים באנגליה. היו אלה בולי יקינטון מן המניין ואז, בפעם הראשונה, ביקשתי שהבול יודפס כולו על נייר זרחני, כך שלא יהיה צורך להדפיס עליו במיוחד פסי זרחן. המכונה קראה את הבול הזה כבול בעל פס זרחן יחיד.

עד לנקודה זו מביאים אותי זיכרונותיי. לאן התפתח הדואר מאז? זאת לא אדע. ■

להפרדת המכתבים זה מזה והגשתם בזה אחר זה לקריאה. במכונה היו ארבעה קוראים אופטיים שידעו לזהות את הזרחן על הבולים. כל קורא בתורו ניסה לזהות את הבול. אם לא מצא אותו, שלח אותו לסרט שהפך את המכתב, שם קורא אחר חיפש את הבול עד שכל המכתבים עברו את ארבעת הקוראים והוגשו להחתמה כאשר הם מסודרים באותו כיוון ומחולקים לשלוש הקבוצות שהוזכרו: מכתבים בארץ, מכתבים לחו"ל ו"רג'קטים" (פסולים).

בהתאם לדרישות נערך השירות הבולאי להדפסת זרחן על הבולים כאשר פס אחד הודפס על בולים בעריכים של התעריפים למשלוח דואר רגיל בארץ, שני פסי זרחן על בולים שמיועדים לבילוי מכתבים לחו"ל. על בולים שהיו בעריכים גבוהים מאוד או בעריכים נמוכים מאוד לא הודפס זרחן.

ציון כי הטיפול בזרחן היה בעייתי מאוד ולא תמיד הדפסת

(כנס יום הבולאות ה-37 - המשך מעמ' 10)

בין מאי לאוגוסט 1921, הופק הדפס חדש שנקרא ירושלים 3, שבו הכיתוב היה חד וברור יותר מאשר בהדפס ירושלים 2. ההדפס בערבית בהדפס זה היה ברוחב 10 מ"מ ואילו ההדפסים באנגלית ובעברית היו ברוחב 14.75 מ"מ. גם בהדפס זה היו תשניות בפוזיציות השונות על גיליונות הבולים, עובדה שנחקרה לעומק על ידי בולאים. אחרי הדפס זה לבריטים נמאס מהשגיאות של ההדפסים שנעשו בירושלים והם החליטו לבצע את ההדפסים הבאים בלונדון.

ההדפס הראשון שבוצע בלונדון נקרא לונדון 1 ובוצע בדפוס סומרסט. איכות ההדפסה הייתה כעת גבוהה בהרבה מההדפסות שבוצעו בירושלים ולמרות זאת גם בהדפס זה נתגלו פגמים מינוריים שיצרו טיפפים שונים. הבולים מהדפס זה הופצו בין ספטמבר 1921 למרץ 1922 והשימוש המוקדם ביותר בבול בערך 1 מיל היה ב־3.10.1921 ובבול בערך 1 פיאסטר היה ב־14.11.1921. ההדפס קיים לכל הערכים בנקבוב 15. הערך של 1 פיאסטר הודפס בו בצבע שונה. רוחב ההדפס בערבית - 8 מ"מ, באנגלית - 14 ובעברית 14.5 מ"מ. "גובה" ההדפסה - 18.5 מ"מ.

בספטמבר 1922 הועבר חוזה להדפסת הבולים ולאספקתם לחברת ווטרו ובניו, שהנפיקה סדרה חדשה של בולים וסדרה חדשה של הדפסי רכב שכוננו לונדון 2. בסדרה החדשה היו 15 ערכים (נוספו ערכים של 6, 7, 8 ו-13 מיל), וגם צבעי הבולים שונים. כל הערכים קיימים בנקבוב 14, וארבעת הערכים הגבוהים קיימים גם בנקבוב 15. איטלסון הציג תשנית אחת המכונה "תשנית ד" שבה הודפסה המילה, פלשתינה" עם ד' בסופה ("פלשתינד") והבול עם השגיאה הוא הבול הנדיר ביותר מהדפס זה. עוד הציג איטלסון תשניות אחרות שבהן שונה גובה ההדפסה וכן הדפסה חצויה וכפולה על בול של 1 מיל, לרבות על גבי מעטפה. ■

רוב התשניות של סידור אלפא קיימות גם בסידור דלתא, אך התשניות של ביתא וגמא אינן קיימות וכמובן שגם קיימות תשניות חדשות הייחודיות לדלתא. איטלסון ציין שעבור האספנים, הדפסת ירושלים 1 היא מכרה זהב ואמר בהומור שהאספנים מודים לדפס הירושלמי שמלאכתו הקלוקלת סיפקה חומר רב כליכך לאיסוף ולמחקר.

בנובמבר 1920, חודשיים וחצי לאחר הנפקת הבולים הראשונים של ירושלים 1, הונפקה סדרה חדשה לחלוטין של הדפסים. בסדרה זו הוכנו 240 טיפפים חדשים לחלוטין והם חולקו לשני תתי גיליונות של 120 בולים - A1 ו-A2. בדרך כלל A1 שימש לתת הגיליון העליון ו-A2 לתחתון, אבל לפעמים הם הוחלפו. תיקון מרכזי שנעשה בסדרה זו היה שינוי הכיתוב הערבי בהדפס הרכב: בהדפס הרכב ירושלים 1 רוחבו של הטקסט בערבית היה 8 מ"מ, לעומת 14.75 מ"מ של הכיתוב באנגלית ו-13.75 מ"מ של הכיתוב בערבית. בהדפס ירושלים 2 הכיתוב בערבית הורחב ל-10 מ"מ, מול רוחב של 15 מ"מ לכיתובים באנגלית ובעברית. באמצעות רוחב הכיתוב בערבית קל להבדיל בין הדפס ירושלים 1 לירושלים 2. הדפס ירושלים 2 היה בשימוש רק לערכים הנמוכים והבינוניים. איטלסון הצביע על שגיאות שונות שנפלו גם בהדפס זה, כגון "היעלמות" של הכיתוב באנגלית או של הכיתוב בערבית או הדפסי רכב הפוכים וכפולים, בבולים נדירים מאוד. בשל מחסור בבולים מן הערכים הנמוכים (1, 3 ו-5 מיל), נעשתה ב־6 בדצמבר 1920 הדפסה נוספת של ירושלים 2. הדפסה זו ידועה בתור "הסידור הצר" משום שהמרחק בין הכיתוב העברי והאנגלי הצטמצם מ-7 ל-6 מ"מ. בסידור זה יש רק 6 טיפפים החוזרים על עצמם בסדר מופתי, והערכים 1 מיל ו-5 מיל בו הונפקו בנקבוב 14 ואילו הערך של 3 מיל הונפק בנקבוב 15.

תור הזהב של סלוניקה חזר

לס גלסמן

דת רבים, ביניהם גם שמואל אברבנאל ושלמה אלקבץ, מחבר מזמור השבת "לכה דודי". בשנת 1908 נמנו בעיר למעלה מ-90 אלף יהודים מתוך אוכלוסייה כוללת של 157,000 וכך הפכה סלוניקי לבירה העולמית הבלתי מעורערת של התרבות היהודית-ספרדית. ההשפעה היהודית בעיר הייתה כה חזקה עד שהנמל בעיר נסגר בימי שבת משום שרוב עובדי הנמל והסוורים היו יהודים. ההיסטוריה המפוארת הזו הגיעה לסיום פתאומי ומטלטל כשב-9 באפריל 1941 צעד הצבא הגרמני לתוך העיר והחל במהלך של השמדה שיטתית של הקהילה היהודית בת אלפיים השנים בסלוניקי, תוך שהוא מגרש כ-96 אחוזים מהיהודים למחנות ההשמדה (ראו תמונה מספר 2).

היו לי הכבוד והעונג לשמש כקומיסר מטעם התאחדות בולאי ישראל בתערוכת הבולים Balkanfila XX שנערכה בביתן האומות במרכז הירידים הבינלאומי של סלוניקי (ראו תמונה מספר 1) בין התאריכים 13-16 בנובמבר 2024. התערוכה אורגנה על-ידי התאחדות הבולאים של יוון בשיתוף החברה הבולאית היוונית של סלוניקי (שנוסדה בשנת 1934 ומציינת השנה 90 שנים להיווסדה) ובחסותה של FEPA (פדרציית ההתאחדויות הבולאיות האירופיות).

תמונה מספר 1: הכניסה למרכז הירידים הבינלאומי בסלוניקי

נציגים מ-19 מדינות הציגו בתערוכה תצוגות וספרות בולאית. בסך הכל, כללה התערוכה 237 תצוגות בכל האגפים הסטנדרטיים וכן אגף ספרות עשיר בספרים מסוגים שונים. מטרתה של תערוכת Balkanfila XX הייתה לטפח את היחסים ההדדיים בין מדינות הבלקן השונות ולהעלות על נס את השורשים ההיסטוריים המשותפים הקושרים בין עמיהן ומאחדים אותם. אחד ההיבטים הייחודיים בהיסטוריה של סלוניקי הוא קיום משותף רבת-תרבותי בן מאות שנים בין קהילות שונות שכללו את הקהילה הלבנטינית, העות'מאנית, היהודית וכמובן היוונית.

סלוניקי היא עיר מרכזית בחוף האגאי של מקדוניה היוונית. לעיר היפהפייה, הידועה גם בשמה בלדינו, סלוניקה, יש היסטוריה יהודית ארוכת-שנים ועשירה מאוד שראשיתה לפני כאלפיים שנים ולעתים קרובות כונתה "ירושלים של הבלקן". בשנת 1492, לאחר גירוש יהודי ספרד, מצאו יהודים ספרדים רבים מקלט בסלוניקי והפכו אותה לביתם החדש. במאה ה-16 למדו בשיבות של העיר רבנים ותלמידי-

תמונה מספר 2: אנדרטה לזכר יהודי העיר סלוניקי שגורשו על-ידי הגרמנים למחנות ההשמדה

לאור הקשר היהודי ההיסטורי העמוק של העיר, הזמנה מיוחדת נשלחה להתאחדות הבולאים הישראלית לקחת חלק בתערוכת Balkanfila XX. התאחדות הבולאים של יוון חלקה כבוד רב לישראל עם מינויו של ד"ר אדי לייבו ליו"ר חבר השופטים (ראו תמונה מספר 3).

כקומיסר המשלחת הישראלית, הבאתי עמי חמש תצוגות ישראליות ברמה בינלאומית שזכו להערכה רבה בקרב המשתתפים בתערוכה והמבקרים בה כאחד. היה לי הכבוד להראות את

גדול היא הישג מצוין לאוסף זה שהוצג בפעם הראשונה. מאיר קוסוי הציג שני אוספים בהיקף של מסגרת אחת, וקיבל את הציון 90 על "צנזורה על תכתובות זרות מודפסות בסנקט-פטרבורג/פטרבורג בשנים 1876-1917" ואת הציון 88 על "החזרת דברי דואר בברית המועצות בתקופת המלחמה, 1941-1945". אני קיבלתי את הציון 76 וזכיתי במדליה מזהבת על התצוגה "עלייתם ונפילתם של היהודים בגרמניה, 1800-1945". יוסף חכמי, שהציג חלק מהמשלחת הבריטית, קיבל את הציון 95 וזכה במדליית זהב גדול ובפרס מיוחד על התצוגה "משרדי הדואר העות'מאני בבולגריה". התאחדות בולאי ישראל העניקה פרס מיוחד, פסלון "הארזה והכבש" למציג מטורקיה, אהמת גורקן, עבור התצוגה שלו, "סיפורה של דהירה על סוסים", שזכתה במדליית זהב.

בשנה האחרונה הנפיקה חברת הדואר היוונית שישה בולים מרהיבים המציגים בתי כנסת מרחבי יוון, ובכלל זאת את בית הכנסת מונסטיר בסלוניקי (ראו תמונה מספר 5). הבולים הללו זכו לתגובות אוהדות מאוד ובמהלך התערוכה הם נמכרו בדוכן של הדואר היווני.

תמונה מספר 5: סדרת בולי בתי הכנסת ביוון של חברת הדואר היוונית

סלוניקה נודעה בעבר בכינוי "עיר ואם בישראל" (Madre de Israel), אולם למרבה הטרנדיה, תהילת העבר של הקהילה היהודית של העיר נותרה כיום בעיקר בארכיונים של תמונות מאובקות וביזכרונותיהם הדהויים של ניצולי שואה קשישים. חברי המשלחת הישראלית חשו כבוד גדול והתרגשות רבה להשתתף בתערוכה ולהתחבר לנוכחות היהודית ההיסטורית בסלוניקה.

כולנו אסירי תודה להתאחדות הבולאים של יוון על הזמנתם של נציגים ישראלים לקחת חלק בתערוכת Balkanfila XX. באופן אישי, אני אסיר תודה למציגים הישראלים שהפקידו בידי את תצוגותיהם יקרות הערך ואני חש כבוד גדול לייצג את מדינתנו ואת העם היהודי. אני מקווה שזכרה של הקהילה היהודית של סלוניקה יהא נצור לעד. ■

תמונה מספר 3: חבר השופטים בתערוכה (אדי לייבו חמישי משמאל)

התצוגות הישראליות ליו"ר חברת הדואר היוונית וכשנתתי לו הסברים על התצוגה של בולי "דאר עברי" הוא השיב לי בעברית "מצוין". הסתבר כי הו"ר, דניאל בנארדוט, הוא יהודי שלמד בעבר בטכניון בחיפה ודובר עברית שוטפת (ראו תמונה מספר 4).

תמונה מספר 4: (מימין לשמאל) דניאל בנארדוט, לס גלסמן, ג'ורג' תומאריס, סגן הנשיא, ויגאל נתנאל

טקס הענקת הפרסים נערך באולם המפואר של מלון מדיטרניאן פאלאס. המשלחת הישראלית התקבלה בחום רב ותוצאות המציגים הישראלים היו יוצאות מהכלל; התצוגה של מיכאל גרוס "דאר עברי" זכתה בציון 93 ובמדליית זהב גדול וכן בפרס מיוחד מטעם התאחדות הבולאים של רומניה. הדי אור קיבל את הציון 90 על התצוגה "האחים אליהו: יצרני גלויות ציונים". הזכייה במדליית זהב

לזכרו ולציון פועלו של יעקב צחור ז"ל

חיים בומשטיין

ב 24 באוקטובר האחרון הלך לעולמו חברנו יעקב צחור. את ההודעה על מותו קיבלתי בהלם מוחלט מעדנה, אשתו של יעקב. מאחר ובולאים רבים ידעו על הקשר המיוחד שנרקם בינינו, פנו אליי רבים מהם לקבלת פרטים על פטירתו, על פרטי ההלוויה ועוד וכך גם נתבקשתי לכתוב דברים לזכרו בבמה זו. ומה כבר אפשר

לספר על חבר קרוב, מורה דרך בולאית ומורה לחיים שהלך לעולמו לאחר שנה ויותר של סבל בלתי יתואר, כאב וצער רב?

יעקב היה ידיד אמת במשך למעלה מ-40 שנה. אדם רחב אופקים בצורה בלתי רגילה שתענוג היה לשוחח איתו על כל נושא. יעקב שמח לשתף את הידע הבולאי העצום שצבר, שבא לידי ביטוי גם באנציקלופדיה שכתב על בולי "דאר עברי", מחקר שאין שני לו בהיקפו ובחשיבותו. מדי יום שישי אחר הצהריים נהגנו להיפגש ב"פרלמנט" שחבריו היו אספני בולים ברמה הגבוהה ביותר. הפגישות התקיימו בתחילה בבית הקפה "אקסדוס" בתל אביב ונדדו בהמשך בין מספר בתי-קפה אחרים בעיר, עד שהתמקמו בקפה "דובנוב". ה"פרלמנטים" הללו נמשכו עשרות שנים, עד לפרוץ המלחמה הארורה ששינתה את סדרי חיינו לחלוטין. בפגישות אלה היה כלל ברזל: לא עושים עסקים, אלא רק משוחחים על ענייני דיומא ועל בולים ובולאות. היה זה עונג שבת לכל החברים. הייתה חובת התייצבות ורק נסיעה לחו"ל או מחלה שחררו אותנו מלהגיע. יעקב היה הרוח החיה בפרלמנט שלנו ומדי פעם הזמין למפגשים אספנים גדולים מחו"ל שביקרו בארץ.

לקראת הצטרפותי לצוות המומחים של יעקב שנתן תעודות אותנטיות לבולים, וביתר שאת מאז פרוץ המלחמה, נהגתי לבקר את יעקב בביתו פעמיים-שלוש בכל שבוע ובביקורים אלה לימד אותי יעקב על בולאות ארץ הקודש וישראל הרבה יותר ממה שלמדתי במאות המפגשים שקיימנו עד אז. בסיטואציה הזו חשתי כ"שוליתת הקוסם".

יעקב הותיר חותם עמוק בליבי והוא חסר לי מאוד. ■

לזכרו ולציון פועלו של אלחנן הנדלסמן ז"ל

שמעון היבש

א לחנן נולד ב-1933 ונפטר בנובמבר 2024. לפרנסתו עבד כיהלומן ועבר את כל השלבים מעובד פשוט ועד לבעל מלטשה גדולה וידועה, שאותה המשיך לנהל עד לשנת 2003. התמחה ב"אבנים גדולות" ונחשב בר"סמכא בליטוש ובהדרכת עובדיו.

בראשית שנות ה-70 החל אלחנן לאסוף בולים כתחביב ותחילה התרכז בבולי ישראל ובמעטפות יום ראשון. מתוך כוונה לשתף את בנו ליאור באוסף, החל באוסף תימאטי של בולי חיות ובמקביל לו החל לאסוף חיות מיניאטוריות

מזכוכית מוראנו. עם השנים צבר אוסף מרשים שכלל, בין היתר, דפי מזכרת, גיליונות "הבול שלי", קונטרסים ועוד. במשך השנים תרם אלחנן בולים לנוער שהתחיל באיסוף וכן להתאחדות הבולאים. בשנת 2018 זכה בתואר בולאי השנה ביום הבולאות השנתי.

משך כ-20 שנה שימש אלחנן כיו"ר האגודה לבולאות בתל אביב, ייצג את האגודה שהייתה במצב כספי קשה וכל זאת בנמרצות ובישור ללא פשרות. נדרשה ממנו התייצבות בכל שבוע, מתן שרות ועזרה לחברים, השאלת קטלוגים, מכירת בולים והדרכה ואת עשה תמיד עם תודעת שירות מופתית, באכפתיות ובמסירות. לצד זאת, מעולם לא היסס לעזור להנהלת התאחדות הבולאים הארצית כל אימת שנתבקש. פן נוסף בעיסוקיו של אלחנן היה הספורט. הוא שימש כשופט כדורסל עד לדרגת שופט בליגה העליונה והלך בכך בעקבות אחיו המבוגר ממנו, יעקב, שגם הוא היה שופט ומראשי איגוד השופטים. לצד זאת, שימש אלחנן כעסקן במועדון הכדורסל של הפועל ת"א ונמנה על אוהדיו הנאמנים של המועדון, הן בכדורסל והן בכדורסל. במקביל לעיסוקיו המגוונים, שירת אלחנן בצבא והתייצב כל חייו לשירות מילואים כנדרש ואף מעבר לכך. במהלך שירותו לחם בשלוש מלחמות.

אחרי פרישתו לגמלאות, לקח אלחנן חלק ב"פרלמנטים" בולאיים וספורטיביים והיה בקשרים במסגרות אלה עם בולאים ועם ספורטאים חובבים. כאדם היה ישר, קפדן ומוסרי, בעל חוש הומור, וחבר אהוד ונאמן שטיפח קשרים בין-אישיים טובים מאד. מעל הכל, אלחנן היה איש משפחה למופת: היו לו שלושה ילדים, שישה נכדים ושבעה נינים ואת כולם אהב מאוד והם השיבו לו אהבה רבה, ברגש ובמעשה. הוא זכור לטובה בין כל חבריו וידידיו האישיים, אנשי הספורט וגם הבולאים, סוחרי הבולים וראשי התחום בארץ.

אני כותב על פטירתו של אלחנן בצער רב אך גם בגאווה על כך שהייתי ידידו. אבד למשפחתו ולכולנו אב, סב, אדם וחבר יקר. יהי זכרו ברוך. ■

עדכון קטלוג בולי ישראל

הנפקת דצמבר 2024 - פברואר 2025

הטבלאות המלוות את הסדרות מחולקות לשש עמודות על פי הסדר הבא מימין לשמאל: המספר הקטלוגי של הבול, הערך הנקוב של הבול, מחיר בול לא חתום עם שובל, מחיר בול לא חתום ללא שובל, מחיר בול חתום עם שובל, מחיר בול חתום ללא שובל.

רשות הטבע והגנים

ISRAEL NATURE AND PARKS AUTHORITY

2.20	8.80	8.80	8.80	ש"ח 4.40	2747
4.20	16.60	16.60	16.60	ש"ח 8.30	2748
4.40	17.60	17.60	17.60	ש"ח 8.80	2749
11.00	43.00	43.00	43.00	ש"ח 21.50	סה"כ
		45.00			☐

משטרת ישראל

ISRAEL POLICE

8.70	34.80	34.80	34.80	ש"ח 17.40	2750
		36.80			☐

24/12/2024

יום הבולאות השנתי - גינה קהילתית

URBAN GARDEN - PHILATELY DAY

1.80	7.20	7.20	7.20	ש"ח 3.60	2745
		9.20			☐

75 שנה למוסד

MOSSAD - 75 YEARS

8.70	34.80	34.80	34.80	ש"ח 17.40	2746
		36.80			☐

תעשיית הטקסטיל בישראל
THE TEXTILE INDUSTRIES IN ERETZ ISRAEL

2.00	8.00	8.00	8.00	4.00 ₪	2753
4.60	18.20	18.20	18.20	9.10 ₪	2754
4.90	19.40	19.40	19.40	9.70 ₪	2755
11.40	45.60	45.60	45.60	22.80 ₪	סה"כ
		47.60			✉

הספרייה הלאומית
THE NATIONAL LIBRARY OF ISRAEL

2.00	8.00	8.00	8.00	4.00 ₪	2756
2.00	8.00	8.00	8.00	4.00 ₪	2757
4.60	18.20	18.20	18.20	9.10 ₪	2758
8.60	34.20	34.20	34.20	17.10 ₪	סה"כ
		36.20			✉

100 שנה לבני ברק
BNEI BRAK CENTENNIAL

4.20	16.60	16.60	16.60	8.30 ₪	2751
		18.60			✉

11/2/2025

רבש"צ וכיתות הכוננות
MILITARY SECURITY COORDINATOR AND FIRST
RESPONSE SQUAD

4.60	18.20	18.20	18.20	9.10 ₪	2752
		20.20			✉

5.00	20.00	20.00	20.00	10.00 שח	2762
5.00	20.00	20.00	20.00	10.00 שח	2763
10.00	40.00	40.00	40.00	20.00 שח	סה"כ
13.00	50.00	50.00	50.00	25.00 שח	2763ss
		52.00			✉

תוויות ביול

24/11/2024

תווית דוארמט – חג המולד 2024
ATM POSTAGE LABEL – SEASON'S GREETINGS
FROM THE HOLY LAND

9.20	3.60 שח	165
------	---------	-----

24/12/2024

תווית דוארמט – בעלי חיים מהתנ"ך – עז
ATM POSTAGE LABEL – ANIMALS FROM THE BIBLE – GOAT

9.20	3.60 שח	166
------	---------	-----

תווית דוארמט – בעלי חיים מהתנ"ך – אריה
ATM POSTAGE LABEL – ANIMALS FROM THE BIBLE – LION

9.20	3.60 שח	167
------	---------	-----

תווית דוארמט – פריחה בדרום
ATM POSTAGE LABEL – BLOSSOMING IN THE SOUTH

9.20	3.60 שח	168
------	---------	-----

רקמה בארץ ישראל EMBROIDERY IN ERETZ ISRAEL

2.00	8.00	8.00	8.00	4.00 שח	2759
4.60	18.20	18.20	18.20	9.10 שח	2760
6.60	26.20	26.20	26.20	13.10 שח	סה"כ
		28.20			✉

100 שנה לטכניון TECHNION CENTENNIAL

4.60	18.20	18.20	18.20	9.10 שח	2761
		20.20			✉

ישראל-הודו הנפקה משותפת גיליון זיכרון ISRAEL-INDIA JOINT ISSUE SOUVENIR SHEET

חותמות דואר ישראל

24/12/2024
חותמת יום ההופעה
רשות הטבע והגנים

24/12/2024
חותמת יום ההופעה
המוסד למודיעין ולתפקידים מיוחדים

24/12/2024
חותמת יום ההופעה
גינה קהילתית

24/11/2024
חותמת אירוע
חג המולד 2024

24/12/2024
חותמת יום ההופעה
בעלי חיים מהתנ"ך - טו

24/12/2024
חותמת יום ההופעה
100 שנה לבני ברק

24/12/2024
חותמת אירוע
חג המולד 2024

24/12/2024
חותמת יום ההופעה
משטרת ישראל

11/02/2025
חותמת יום ההופעה
הספרייה הלאומית

11/02/2025
חותמת יום ההופעה
תעשיית הטקסטיל בארץ ישראל

11/02/2025
חותמת יום ההופעה
רבש"צ וכיתות הכוננות

24/12/2024
חותמת יום ההופעה
בעלי חיים מהתנ"ך - אריה

11/02/2025
חותמת יום ההופעה
ישראל הודו

11/02/2025
חותמת יום ההופעה
פריחה בדרום

11/02/2025
חותמת יום ההופעה
100 שנה לטכניון

11/02/2025
חותמת יום ההופעה
רקמה בארץ ישראל

כבוד בעולם לבולאים מישראל

אלי ובר – זוכה מדליית FEPA על תרומה יוצאת דופן לבולאות המאורגנת, 2023

ג'אנקרלו מורולי (מתוך גיליון מס' 45 של FEPA News)

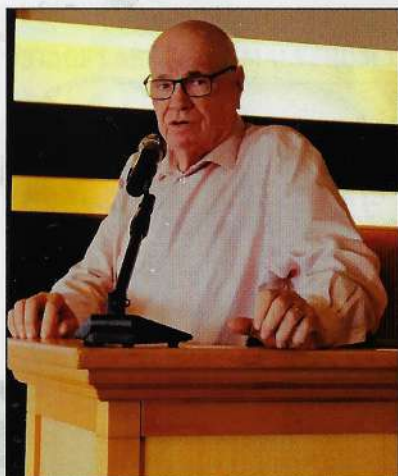

הענקת מדליית FEPA לאלי ובר במהלך תערוכת הבולים בקופנהגן, נובמבר 2024. את המדליה העניק נשיא FEPA ביל הדלי (שמאל) ליורם לוביאניקר, שקיבל אותה בשמו של ובר (שנבצר ממנו לנכוח באירוע)

אלי ובר מכהן כנשיא התאחדות בולאי ישראל בישראל 30 השנים האחרונות. בהובלתו, הגיעה ההתאחדות לפסגות יוצאות דופן של הישגים, כולל אירוח שלוש תערוכות בולים בינלאומיות ותערוכה אירופית. מאז 1984 משרת ובר את הקהילה הבולאית הבינלאומית כחבר בצוותי שופטים בתערוכות בינלאומיות שונות ובמהלך 40 השנים הללו הוא הכשיר חברים רבים לשרת בצוותי שיפוט, רבים מהם השלימו את תקופת החניכה שלהם תחת הדרכתו. ובר כיהן כיו"ר חבר השופטים בלא פחות משש תערוכות בינלאומיות, מתל אביב 1998 ועד תערוכת EFIRO 2024 האחרונה בבוקרשט. הוא גם שימש כיו"ר חבר השופטים בתערוכת הבולים האירופית "ירושלים 3000" בשנת 1995. בעובדה שנבחר על-ידי חמש התאחדויות בולאיות בינלאומיות לעמוד בראש חבר השופטים בתערוכות שקיימו יש כדי להעיד על ההערכה שלה זוכה ובר.

אדי לייבו – חבר חדש ברשימת הבולאים הנכבדים של האגודה הבולאית המלכותית של לונדון

ג'ון אייצ'יסון (הממונה על רשימת הבולאים הנכבדים)

אדי לייבו בכנס יום הבולאות ה־35 בשנת 2022

בישיבת המועצה לבחירת החברים החדשים ברשימת הבולאים הנכבדים של האגודה הבולאית המלכותית של לונדון מיום ה־6 בפברואר 2025, הוסכם פה אחד כי הבולאים הבאים יוזמנו להתמנות כחברים החדשים ברשימה: **אדריאנו ברגמיני** (שווייץ), **בירת'ה קינג** (בריטניה), **אדי לייבו** (ישראל), **סיימון ריצ'רדס** (בריטניה). טקס ההצטרפות לשנה זו, המציין 104 שנים להצטרפות החברים הראשונים לרשימה, יתקיים ביום שישי, 9 במאי 2025 בבית המועצה בכרמינגהם, במהלך התערוכה הבולאית הבינלאומית, EuroPhilEx 2025 שתתקיים בעיר.